

Kvalitet i IT-stödd distansutbildning

- En rapport från arbetsgruppen för kvalitetskriterier -

Innehåll

I.	Sammanfattning.....	3
II.	Uppdraget.....	5
	II.1. Arbetsgrupp.....	5
	II.2. Gruppens arbete	5
III.	Utgångspunkter	7
	III.1. IT-stödd distansutbildning	7
	III.2. Arbetsgruppens utgångspunkter	8
	III.3. Kvalitetsarbetsmodellen	9
IV.	Utbildning och samhällsförändring	11
	IV.1. Ett historiskt perspektiv	11
	IV.2. Ett internationellt perspektiv	12
	IV.3. Kvalitetsbedömningar i ett internationellt perspektiv	14
	IV.4. Högskolans samhällsuppdrag	16
	IV.5. Utbildningsutbud	17
	IV.6. Organisation för distansutbildning	19
V.	Kvalitetsaspekter	22
	V.1. Förutsättningar	22
	V.1.1. Tillgänglighet	22
	V.1.2. Breddad rekrytering	24
	V.1.3. Kursutbud och tillgodoräknande	26
	V.1.4. Kompetens för IT-stödd distansutbildning	27
	V.1.5. Studentinflytande	28
	V.1.6. Teknikstöd och -support	30
	V.1.7. Biblioteksfunktion	32
	V.1.8. Vägledning	34
	V.2. Genomförande	35
	V.2.1. Pedagogiskt förhållningssätt	35
	V.2.2. Examinationsformer	39
	V.3. Resultat och uppföljning	42
VI.	Fortsatt arbete med kvalitetsfrågor på nationell nivå	44
VII.	Förslag till kriterier, sammanfattning	45
VIII.	Referenslista	49

Bilagor

Bilaga 1. Projektbeskrivning 2002-08-14

Bilaga 2. Arbetsgruppens studieresa till London den 26 - 30 januari 2003

Bilaga 3. Sammanfattning av intervjuer med studenter och lärare inom IT-stödd distansutbildning

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet
Box 194
871 24 Härnösand
telefon: 0611- 34 95 00
www.netuniversity.se

I. Sammanfattning

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet tillsatte i augusti 2002 en arbetsgrupp med uppdrag att ta fram förslag till kvalitetskriterier för IT-stödd distansutbildning samt förslag till fortsatt arbete med kvalitetsfrågor.

För distansutbildning finns sedan länge en dokumenterad erfarenhet, medan IT-stödd utbildning expanderat först under den senaste tioårsperioden. Nätuniversitetet öppnar nya möjligheter att utveckla flexibel utbildning, där den enskilde individen kan studera med stor frihet i tid och rum och har möjlighet att välja inom det nationella utbildningsutbudet och därigenom återkommande kan bredda och fördjupa sina kunskaper.

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet skall i samverkan med universitet och högskolor främja utveckling av IT-stödd distansutbildning. Universitet och högskolor som medverkar i Nätuniversitetet skall i sin tur samverka i vissa frågor. Varje lärosäte ansvarar för kvaliteten i utbildningen och det ligger inom Högskoleverkets uppdrag att granska och främja kvaliteten i all högre utbildning. Det ställs alltså samma kvalitetskrav på den utbildning som ges via Nätuniversitetet som på all annan högskoleutbildning.

I propositionen Den öppna högskolan anges mål för IT-stödd distansutbildning inom Nätuniversitetet. De kan sammanfattas i punkterna tillgänglighet, rekrytering, tillgodoräknande och utveckling av pedagogiken i distansutbildningen.

Utbudet av utbildning måste också relateras till det samhällsuppdrag som ligger på universitet och högskolor att bidra till ett mer allmänt kunskapslyft. En översyn av samordningen av kurser och program mellan olika lärosäten är angelägen. Ett ökat utbud visar sig inte sällan bli tämligen konformt.

På nationell nivå har det funnits myndigheter för distansutbildning sedan 1999, då Distansutbildningsmyndigheten, Distum, etablerades. Den avvecklades under våren 2002 och Myndigheten för Sveriges nätuniversitet etablerades den 1 mars 2002. På lokal nivå har enheter för pedagogisk utveckling växt fram sedan 70-talet, medan stödfunktioner för distansutbildning och IT-utbildning tillkommit under senare år.

Kvalitetsaspekter

Arbetsgruppen föreslår ett kvalitetsarbetsperspektiv för att bedöma kvaliteten i de processer och system som finns vid ett lärosäte för att bedriva IT-stödd distansutbildning. Ett motiv för detta val är att kvalitetsarbetet skall syfta till utveckling av den IT-stödda distansutbildningen. Det bör enligt denna utgångspunkt finnas system vid lärosätena för bedömning och utveckling av förutsättningar, processer och resultat. Grundläggande frågor är härvid: Hur vet man på institutionen/fakultetsnämnden/lärosätet att kvalitetskraven uppfylls? Har man system som gör det möjligt att följa på vilket sätt man uppfyller kraven? Varje del i avsnitt V avslutas med förslag till kriterier och kriterierna återges också samlat sist i rapporten.

De aspekter som lärosätena föreslås ta hänsyn till vid planering av IT-stödd distansutbildning sammanfattas enligt följande vad avser förutsättningar: tillgänglighet, breddad rekrytering, kursutbud och tillgodoräknande, kompetens för IT-stödd distansutbildning, studentinflytande, teknikstöd och -support, biblioteksfunktion samt vägledning.

När det gäller genomförande är två huvudfrågor centrala: Hur skall utbildningen gå till? och Varför bör den genomföras på detta sätt? Det pedagogiska förhållningssättet och utbildningens innehåll är avgörande för hur utbildningen utformas. Läraren bör inrikta sitt pedagogiska arbete på att organisera lärmiljöer och handleda de studerande i deras kunskapsuppbyggande, individuellt och/eller i grupp. Det finns ingen generell pedagogisk metod som fungerar i alla undervisningssammanhang. Skillnaden mellan närundervisning och IT-stödd distansundervisning är att interaktionen mellan lärare och studenter och mellan studenterna huvudsakligen sker via nätet och att den i huvudsak sker i skriftlig form. Studenterna förväntas själva producera, i vissa fall ganska stora mängder, egen text.

Noggrann planering är extra viktig vid distansutbildning. En väl strukturerad och informationsrik studiehandledning, planering för användning av olika tekniker, möjligheter för studenterna att utvärdera och påverka utformning är viktiga inslag.

Kvalitetskraven när det gäller examination skall vara desamma oavsett studieform. Erfarenheten visar att examination över nätet inte utgör något hinder för hög kvalitet. Examinationen bör utvecklas så att den utgör en del av inlärningsprocessen och formerna skall anpassas till respektive kurs.

Mot denna bakgrund är de kriterier som föreslås relativt generella och betonar organisation och lärandemiljö.

När det gäller analyser av resultat bör en kontinuerlig statistikuppföljning beträffande studenter och utbildningsutbud göras på samma sätt som för campusutbildningen. System för kursvärderingar, lärarnas självvärderingar och externa utvärderingar är andra väsentliga inslag för att kunna bedöma resultat i den IT-stödda distansutbildningen.

De granskande frågorna avseende huruvida kvalitetskraven uppnåtts bör avse både förutsättningar, genomförande och resultat. Denna värdering bör utgå från de förslag till kriterier som arbetsgruppen formulerat.

Arbetsgruppen anser att det är viktigt att myndigheten följer lärosätenas arbete med kvalitetsbedömning och utveckling av kvaliteten i IT-stödd distansutbildning. Gruppen menar att den modell och de kriterier som här föreslagits bör utvärderas efter ett par år. Likaså bör myndigheten följa Högskoleverkets arbete med bedömning av kvaliteten i den utbildning som ges via Nätuniversitetet inom ramen för sexårsprogrammet.

II. Uppdraget

II.1. Arbetsgrupp

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet tillsatte en arbetsgrupp den 14 augusti 2002 med uppdrag att ta fram förslag till kvalitetskriterier för IT-stödd distansutbildning samt förslag till fortsatt arbete med kvalitetsfrågor, se bilaga 1. Kriterierna skall, enligt uppdraget, avse planering, utformning och genomförande av kurser och program beträffande framför allt den pedagogiska användningen av olika medier, utformning av studiehandledning, dialogen med studerande och former för examination. Arbetsgruppen skall också inhämta erfarenheter både nationellt och internationellt.

Till ledamöter i arbetsgruppen utsågs;
Inger Rathsman, Uppsala universitet,
avdelningsdirektör universitetsledningens kansli
Inger M. Andersson, Uppsala universitet, universitetslektor
Lotty Larson, Lunds universitet,
tf chef Utvecklingscentrum för lärande och undervisning
Bo Malmström, Högskolan i Gävle, vicerektor
Åsa Rurling, Rådet för högskoleutbildning, handläggare
Viveca Serder, Malmö högskola, koordinatör för kvalitets- och utvecklingsfrågor
Maivor Sjölund, Uppsala universitet, projektledare Kvalitet och utvärdering

Inger Rathsman har varit ordförande i arbetsgruppen och Maivor Sjölund sekreterare.

Till arbetsgruppen knöts under arbetets gång även Inger Österholm, prorektor, Högskolan på Gotland. Kontaktpersoner på Myndigheten för Sveriges nätuniversitet har varit Margareta Gisselberg och från den 1 januari 2003 även Gunnel Wännman Toresson.

Under hösten 2002 sökte myndigheten flera distansstudenter i syfte att få med två studenter i arbetsgruppen. Några av de kontaktade studenterna tackade ja till uppdraget, men i ett senare skede visade det sig svårt för dem att få tjänstledigt för att delta i gruppens arbete. Ingen distansstudent har därför deltagit i gruppens arbete. Däremot har arbetsgruppen haft kontakt med studenter både i intervjuer och vid en särskild hearing.

Arbetsgruppen överlämnade sin rapport till Myndigheten för Sveriges nätuniversitet i maj 2003.

II.2. Gruppens arbete

Arbetsgruppen har haft fem sammanträden under tiden oktober 2002 - april 2003. Ett förberedande arbetsutskottssammanträde ägde rum i september 2002. Arbetsgruppen har vidare företagit en studieresa till London i januari 2003. Gruppen besökte Centre for Higher Education, Research and Information (CHERI), Open University, Department for Education and Skills, UK eUniversity och Quality Assurance Agency samt två forskare inom området kvalitet i högre utbildning. Studieresan finns dokumenterad i bilaga 2.

Flera ledamöter i arbetsgruppen deltog i Högskoleverkets kvalitetskonferens i Malmö 26-28 mars 2003. En presentation av arbetsgruppens preliminära rapport gjordes vid konferensen liksom vid Nätuniversitetets s.k. knytkalas i mars 2003.

Inledningsvis utformade gruppen en enkät till lärare och studenter inom IT-stödd distansutbildning. Enkäten fokuserade viktiga faktorer från lärar- respektive studentperspektiv för att en IT-stödd distansutbildning skall hålla hög kvalitet. Cirka 25 intervjuer (både muntliga och skriftliga) genomfördes av olika ledamöter i gruppen. En sammanställning finns i bilaga 3.

I mars 2003 inbjöds distansstudenter och studentkårsrepresentanter till en hearing. Avsikten var dels att ta del av studenternas synpunkter på utkastet till rapport, särskilt kvalitetskriterierna, dels att diskutera på vilket sätt studentkårens kan ta tillvara distansstudenternas intressen. I överläggningen deltog enbart representanter för studentkårens.

III. Utgångspunkter

III.1. IT-stödd distansutbildning

För distansutbildning finns sedan länge en dokumenterad erfarenhet, medan IT-stödd utbildning expanderat först under den senaste tioårsperioden. En grundförutsättning har varit utbyggnaden av en elektronisk infrastruktur, utbredningen av datorer och en allt större datorvana hos medborgare i allmänhet och studerande i synnerhet. De särskilda satsningar som under 1990-talet kommit till stånd genom bl.a. Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen), ITiS, (Delegationen för IT i skolan) det i särklass största statliga skolutvecklingsprojektet, och Distansutbildningskommittén (DUKOM) har i hög grad bidragit till denna utveckling, och idag är Sverige ett av de datortätaste länderna i världen.

Förmågan att hantera datorer och bruka mjukvaran är också en grundförutsättning för IT-stödd distansutbildning. Det handlar om en fortgående träning och utveckling av en datorfärdighet som måste vidmakthållas och efterhand uppdateras, men som kanske också kan förenklas allteftersom tekniken förbättras. När det gäller datoranvändningen i pedagogiska sammanhang och IT-stödd distansutbildning vet vi idag, inte minst genom allt utvecklingsarbete som bedrivits och utvärderats, mer än för tio år sedan. Här återstår dock mycket att utforska och utpröva för att vi skall få en djupare förståelse och kunskap om utbildning och lärande i kunskapssamhället - ett samhälle där vi inte längre talar om datoranvändning och IT-stöd utan mer och mer övergått till att bruka uttrycket informations- och kommunikationsteknik (IKT/ICT) och nätbaserat lärande.

Den utveckling som skett inom elektronikområdet och på det pedagogiska området börjar i allt högre grad upphäva gränserna mellan distans- och närundervisning. Lärande uppfattas mer allmänt som en kvalitativ process, och information betraktas som det material vi bygger kunskap av.¹ Information kan distribueras via en rad olika medier, och vilka medier som väljs är beroende på sammanhanget. Det finns med andra ord ingen generell lösning vad gäller valet av medier vare sig i närutbildning eller i distansutbildning, och nätbaserat lärande kan gälla i såväl när- som distansutbildning. Det som är särskiljande för Nätuniversitetet är att det öppnar nya möjligheter att utveckla ett flexibelt lärande, där den enskilde individen inte bara kan studera med stor frihet i tid och rum utan även har möjlighet att välja bland det nationella utbildningsutbudet och därigenom återkommande kan bredda och fördjupa sina kunskaper. Därigenom skapas också förutsättningar för individen att fördjupa, bredda och utveckla sitt kunnande och sin yrkeskompetens genom hela livet.

Att främja utvecklingen av ett flexibelt lärande/flexibel utbildning med IKT är ett uppdrag till Myndigheten för Sveriges nätuniversitetet och i detta utvecklingsarbete förutsätts lärosäten och institutioner medverka. Att utforma utbildningar och kurser för nätbaserat lärande och att genomföra desamma är lärarnas uppgift. Myndigheten för Sveriges nätuniversitet kan inte föreskriva vare sig innehållet i eller utformningen av de utbildningar och kurser som lärosäten eller institutioner lämnar för registrering. Vad myndigheten däremot kan göra är att ge spridning åt en pedagogik som bedöms kunna främja det flexibla lärandet. Myndigheten kan också ge stöd till en kompetensutveckling för såväl en mer systematisk utvärdering av lärandeprocesser som en utprövning av exempelvis vilka läromediala som fungerar och är till nytta i praktiken. Det menar arbetsgruppen för

1. Liedman, 2002, Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper.

kvalitetskriterier vara synnerligen angeläget då det i tidigare utvecklingsprojekt mer handlat om att utveckla och ge spridning åt lokala utvecklingsprojekt och mindre om att kritiskt pröva de modeller som utvecklats och att undersöka vad studenter faktiskt lär i nätbaserade lärmiljöer.

Genom att systematiskt dokumentera det fortsatta utvecklingsarbetet och utvärdera arbetet med IT-stödd distansutbildning blir det möjligt att både bedöma vad som fungerar och uttala sig om kvaliteten i det arbete som genomförts. En sådan utvärdering, som innefattar såväl individnivån som verksamhetsnivån, kan göras av lärare och studenter i syfte att förbättra den utbildning och de kurser som registreras av Nätuniversitetet. De kvalitetskriterier som formulerats i denna rapport avser att vara ett stöd i detta utvecklingsarbete.

III.2. Arbetsgruppens utgångspunkter

Enligt förordningen för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet skall myndigheten ansvara för vissa uppgifter i anslutning till Sveriges nätuniversitet.² Myndigheten skall i samverkan med universitet och högskolor främja utveckling av utbildning som bedrivs på distans och som grundas på informations- och kommunikationsteknik (IT-stödd distansutbildning).

I myndighetens uppgifter ingår att registrera sådan IT-stödd distansutbildning som universitet och högskolor anmäler för att ge inom Nätuniversitetets ram. Myndigheten skall elektroniskt presentera Nätuniversitetets utbud av IT-stödd distansutbildning och svara för administration och samordning av Nätuniversitetets verksamhet. Myndigheten skall fördela medel för att främja Nätuniversitetets utveckling och stimulera utveckling av IT-stödd distansutbildning. Myndigheten skall även verka för en ökad tillämpning av nationella och internationella kunskaper och erfarenheter av IT-stödd distansutbildning. En central utgångspunkt för arbetet är att studenternas perspektiv skall beaktas.

I förordningen om samverkan genom Sveriges nätuniversitet anges att universitet och högskolor får samverka under benämningen Sveriges nätuniversitet i fråga om kurser och program som utgör högskoleutbildning, bedrivs på distans och grundas på informations- och kommunikationsteknik (IT-stödd distansutbildning) och som registrerats hos Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. De universitet och högskolor som medverkar i Sveriges nätuniversitet skall samverka i frågor som rör utbildning, såsom antagning, tillgodoräknande, vägledning och information.³ Varje universitet och högskola anordnar och svarar för den utbildning som ingår i Nätuniversitetet. Utbildningen anordnas i enlighet med bestämmelserna i högskolelagen⁴ och högskoleförordningen.⁵

Mot denna bakgrund har arbetsgruppen uppfattat sitt uppdrag så att det är kvalitetskriterier för IT-stödd distansutbildning som gruppen skall ta fram. De kvalitetskriterier som gäller för högre utbildning enligt högskolelagen och högskoleförordningen gäller även för Nätuniversitetets utbildningar. På motsvarande sätt som vid campusutbildning svarar respektive lärosäte för kvaliteten i utbildningen. Det ligger inom Högskoleverkets uppdrag att granska och främja kvaliteten i all högre utbildning.⁶ Av detta följer att det skall ställas samma kvalitetskrav på nätuniversitetets utbildning som på all annan högskoleutbildning.

Förutom de kvalitetskrav som uttrycks i högskolelagen och högskoleförordningen finns ytterligare mål för IT-stödd distansutbildning inom nätuniversitetet. I propositionen om den Öppna högskolan anges de politiska kraven på organisationen för Nätuniversitetet.⁷

2. SFS 2002:26, Instruktion för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet

3. SFS 2002:25, Samverkan genom Sveriges nätuniversitet

4. SFS 1992:1434, Högskolelagen

5. SFS 1993:100, Högskoleförordningen

6. SFS 1995:945, Instruktion för högskoleverket

Dessa kan sammanfattas i fyra punkter:

1. Tillgänglighet. Utbildningen skall vara möjlig att följa oavsett var studenten befinner sig i tid och rum. Det är, enligt propositionen, studentens egna villkor, efterfrågan och livssituation som skall styra. Ett begränsat antal sammankomster kan förekomma. Det är, enligt propositionen, viktigt att utbildningsanordnaren finns tillgänglig under studietiden för att vägleda, stödja och ge en administrativ struktur för studierna.
2. Rekrytering. Den politiska ambitionen är att bredda rekryteringen till högre studier. Det gäller studenter från studieovana miljöer, fort- och vidareutbildning (t.ex. en kompetenshöjande högskolekurs). Studenter med olika bakgrund skall kunna delta. En ökad tillgänglighet till utbildning kan, enligt propositionen, stimulera dessa grupper till högskolestudier.
3. Tillgodoräknande. Enligt propositionen skall det råda en hög flexibilitet för studenter att kombinera kurser som ges av olika lärosäten inom Nätuniversitetet. Det skall även vara möjligt att kombinera kurser från Nätuniversitetet med campuskurser. Kravet på tillgodoräknande av utbildning vid byte av lärosäte aktualiseras inte endast genom Nätuniversitetet. Den svenska regeringen beslutade 2001 att ratificera Lissabonkonventionen. Konventionen omfattar erkännande av bevis avseende högre utbildning i europaregionen inom ramen för Europarådet och Unesco. Därmed görs förändringar i högskoleförordningen. Ändringen innebär att studenterna skall ha rätt att tillgodoräkna sig viss godkänd grundläggande högskoleutbildning som inte väsentligt skiljer sig från den utbildning för vilken den är avsedd att tillgodoräknas. I enlighet med konventionen ankommer det på högskolan att visa att det finns väsentliga skillnader i de fall tillgodoräknande inte kan ske.⁸
4. Utveckling av pedagogiken i distansutbildningen. Det finns ett ansvar att utveckla den pedagogik som är nödvändig/speciell för att bedriva distansutbildning.

Dessa aspekter skall ses som ett tillägg utöver de kvalitetskrav som gäller för närutbildning. Arbetsgruppen har valt att strukturera kvalitetsaspekterna enligt en kvalitetsarbetsmodell med de tre stegen: förutsättningar för att ge utbildningen, utbildningens genomförande och utbildningens resultat. Arbetsgruppen har även analyserat kvalitetsaspekter för utbildningens tillgänglighet, rekrytering, tillgodoräknande av studier och utveckling av pedagogik i distansutbildning.

En given utgångspunkt för gruppens arbete har varit att beakta studenternas perspektiv. De kriterier som arbetsgruppen föreslår skall ses som rekommendationer till ansvariga organ vid lärosätena.

III.3. Kvalitetsarbetsmodellen

Språkbruket inom utvärdering av högre utbildning är ofta mångtydigt. På en generell nivå kan två huvudinriktningar beskrivas. Den ena inriktningen är kvalitetsarbetsbedömning och den andra är kvalitetsbedömning.

Kvalitetsarbetsbedömningar har fokus på de processer (eller system) som finns inom ett lärosäte för att garantera att studenterna ges en bra utbildning.

7. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

8. Ibid.

Kvalitetsarbetsbedömningar kan göras på såväl lärosätetsnivå som på ämnesinstitutionsnivå. Kvalitetsarbetsbedömningar cirkulerar kring frågan "hur" man vet att kvaliteten är god, medan kvalitetsbedömningar syftar till att göra en bedömning av innehållet i en utbildning, man kan uttrycka det som att bedöma "kvaliteten i sig". Kvalitetsbedömningar görs som regel av utbildningsprogram eller kurser.

Gemensamt för de båda modellerna är att de bygger på en analys av utbildningens förutsättningar, process och resultat. Inom dessa delar anges som regel ett antal aspekter som skall bedömas, t.ex. lärarnas akademiska kompetens som ett kriterium på förutsättningar för att ge utbildningen. Gemensamt för de båda inriktningarna är också att utvärderingen vanligen bygger på fyra steg. Den organisation som skall utvärderas gör en självvärdering, denna följs av ett besök av en bedömargrupp (s.k. peer review), som följs av en rapport med beslut och rekommendationer. Efter en tid genomförs en uppföljning.

I sitt uppdrag för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet har arbetsgruppen valt att ansluta sig till ovanstående språkbruk och modeller för utvärdering. Arbetsgruppen föreslår ett kvalitetsarbetsperspektiv för att bedöma kvaliteten i de processer och system som finns vid ett lärosäte för att bedriva IT-stödd distansutbildning. Ett motiv för detta val är att kvalitetsarbetet skall syfta till utveckling av den IT-stödda distansutbildningen. Det bör enligt denna utgångspunkt finnas system vid lärosätena för bedömning och utveckling av förutsättningar, processer och resultat i den IT-stödda distansutbildningen.

Arbetsgruppens modell för kvalitetsarbetsbedömning följer en struktur som innehåller de tre stegen; förutsättningar, genomförande samt resultat och uppföljning. I avsnitt V Kvalitetsaspekter redovisas dessa steg och förslag till kriterier. Avsikten är att de skall utgöra underlag för lärosätets egen uppföljning. Hur vet man på institutionen/fakultetsnämnden/lärosätet att kvalitetskraven uppfylls? Har man system som gör det möjligt att följa på vilket sätt man uppfyller kraven? Förslagen till kriterier återges även sammanfattat sist i rapporten.

IV. Utbildning och samhällsförändring

IV.1. Ett historiskt perspektiv

I september 2001 överlämnade regeringen propositionen Den öppna högskolan med förslag till en reformering av den svenska högskolan.⁹ I propositionen presenteras en högskola som bygger på principen om alla människors rätt till kunskap och utveckling och som, i likhet med grund- och gymnasieskolan, är öppen och tillgänglig för alla. I propositionstexten tillskrivs utbildning en central betydelse för social välfärd, ekonomisk tillväxt och politisk demokrati. Satsningar på alla utbildningsnivåer förutsätts också bryta väg för kunskapssamhället - ett samhälle öppet för alla. Högskolan, liksom utbildningssystemet i sin helhet, ses som en drivkraft för social förändring. Dessa utgångspunkter kan associeras med en metafor som ofta använts i utbildningspolitiska sammanhang, nämligen den om "utbildning som en spjutspets mot framtiden".¹⁰

Det bör framhållas att även tidigare samhällen i historien har förutsatt kunskaper och att det såtillvida inte är relevant att sätta etiketten "kunskapssamhället" på just vår samtid. Blickar vi två århundraden bakåt i tiden blir vi dock varse de genomgripande strukturella förändringar som på relativt kort tid förvandlat det agrara samhället till ett industrisamhälle som i sin tur följts av det nu framväxande postindustriella kunskapssamhället, eller informationssamhället som vi också benämner vår samtid. Omvandlingen är inte totalt genomgripande, och sett i ett globalt sammanhang återfinns vi olika stadier av strukturella förändringar. Vad som driver förändring finns det olika teorier om, men oavsett vilka drivkrafter som betonas kan vi se att den tekniska utvecklingen har spelat en betydande roll. När det exempelvis gäller utbildning har inte minst boktryckarkonsten, som vid mitten av 1400-talet gjorde det möjligt att massproducera texter, liksom informationstekniken idag, spelat en avgörande roll i samhällsomvandlingen. Med den sistnämnda teknikutvecklingen har nya vägar öppnats för information, kunskapsutbyte och kommunikation både i det lokala och i det globala samhället.¹¹

Samtidigt med nya tekniker har det produktiva arbetet förändrats och många arbetsuppgifter därmed också försvunnit. Att manuellt reproducera texter blev exempelvis inte längre nödvändigt, när boktryckarkonsten togs i bruk. Med detta följde också att undervisningen vid de dåtida universiteten väsentligen förändrades. När studenterna själva kunde läsa de texter som ingick i studiekursen, blev lärarens uppläsning och studenternas nedtecknande inte längre relevant, och man övergick nu istället till att kommentera de aktuella texterna. Under industriepoken har rader av arbetsuppgifter mekaniserats och kunskaper som brukats av och reproducerats genom människor flyttats in i maskiner, verktyg och instrument. I allt fler arbeten har man därmed kommit att utnyttja kvalificerad kunskap inbyggda i instrumenten. Dessa förändrar i sin tur den typ av kunskap som skall tillämpas, ställer krav på nya kompetenser och ger upphov till nya professioner. Den idag utbredda datoranvändningen och den pågående vidareutvecklingen av informations- och kommunikationstekniken (IKT) ger många exempel på detta. Liksom boktryckarkonsten på sin tid bidrar denna utveckling också till att förändra det sätt på vilket vi organiserar och bedriver utbildning.

I ett historiskt perspektiv är det uppenbart att utbildning förändras beroende på förändringar i samhället. Såtillvida kan utbildning ses som en beroende variabel.

9. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

10. Richardsson, 1997, Spjutspets mot framtiden? Skolministrar, riksdagsmän och SÖ-chefer om skola och skolpolitik.

11. Andersson, 2002, Pedagogisk skicklighet - vad är det?

Samtidigt har föreställningen om utbildning som drivkraft eller spjutspets mot framtiden också hållits levande genom historien - en föreställning som inte minst förknippas med politiska krav på jämlikhet och i enlighet härmed också en demokratisk skola och utbildning för alla. Men reformkrav som dessa tycks samtidigt få genomslag först när det föreligger reella behov i samhället. Så hade exempelvis adeln genom börd länge ensamrätt till ämbeten inom den statliga förvaltningen. År 1789 avskaffades denna rättighet, och universitetsstudier blev därefter allt viktigare för meriteringen till offentliga tjänster. Nya kategorier sökte sig till universitetsutbildning, och när behovet av tjänstemän ökade under 1800-talet stod universitetsutbildning öppen även för studerande från lågadeln och borgerskapet.

Urval för tillträde till högre utbildning har fortsatt att vara grundläggande utbildningspolitiska frågor under 1900-talet. En lösning på urvalsfrågan har varit att ta pedagogiska mätningar i bruk för en objektiv lösning på urvalsfrågan. En annan lösning har varit den omfattande reformeringen av det grundläggande skolsystemet som genomförts under 1900-talet och resulterat i beslut om en allmän nio-årig grundskola 1962 liksom en sammanhållen frivillig gymnasieskola 1970. Men även dessa reformer måste förstås mot bakgrund av de samhällsförhållanden som var rådande efter andra världskriget. En rad olika samverkande faktorer kan här urskiljas som ett industriellt uppsving, ekonomisk tillväxt och större politisk enighet bakom reformbesluten. En utveckling hade på sina håll också föregripit grundskolereformen genom att aktiva kommunalpolitiker redan infört en treårig realskola, efter den sexåriga folkskolan.

Med den nu aktuella högskolepropositionen har regeringen föreslagit en reformering som syftar till att ytterligare öppna tillträdet och bredda rekryteringen till högre utbildning. Målsättningen är att 50 procent av en årskull skall ha påbörjat sin högskoleutbildning före tjugofem års ålder, vilket innebär en kraftig expansion av högskolan. Propositionen kan ses som ett uttryck för jämlikhetspolitiska strävanden och strävanden att minska snedrekrytering till högre utbildning. Samtidigt måste den förstås mot bakgrund av den samhällsomvandling som ovan berörts.

Det postindustriella kunskapssamhället kännetecknas av ett ökat beroende av kunskap - ett beroende som kan tillgodoses genom den grund som den formella och allt högre utbildningen ger. Men denna grund är samtidigt inte tillräckligt flexibel för att möta de krav på förnyelse som arbetet i det kunskapsintensiva samhället ställer. I detta samhälle finns ett behov att kontinuerligt utveckla kunskap för ny produktion och ekonomisk tillväxt. Med detta följer också behov av både ett mer allmänt kunskapslyft av hela befolkningen och en återkommande kunskapsförnyelse genom hela livet. Sett i detta sammanhang kan den aktuella högskolereformen uppfattas både som ett politiskt uppdrag och en pedagogisk utmaning som i sin tur kan leda till uppkomsten av både nya och ännu inte kända former att organisera och bedriva utbildningar - former som är både gränsöverskridande och globala.

IV.2. Ett internationellt perspektiv

Det politiska uppdraget och den pedagogiska utmaningen har en internationell räckvidd som drar in de europeiska medlemsländerna i ett diskursivt samtal om hur man på europeisk nivå konkret kan arbeta vidare med livslångt lärande.¹² Samtalet har initierats av EU-kommissionen och utgår från dess memorandum om livslångt lärande. Innehållet i kommissionens memorandum bygger på de

slutsatser som formulerades vid Europeiska rådets möte i Lissabon år 2000 där det framhölls att "livslångt lärande krävs för en övergång till ett kunskapssamhälle och en kunskapsbaserad ekonomi".¹³ Utbildning framställs här åter som en spjutspets som skall förbereda och bana väg för det nya, ständigt föränderliga och kunskapsintensiva samhället.

Enligt kommissionen har dagens debatt om livslångt lärande sin bakgrund i de tillväxt- och sysselsättningsproblem som var gällande under 80- och 90-talen. Under denna tid har utbildning och lärande alltmer kommit att bli ett ekonomisk-politiskt instrument. I sitt memorandum vidgar kommissionen perspektivet och framhåller som två likvärdiga mål dels anställbarhet, dels aktivt medborgarskap. Sysselsättningsperspektivet tycks dock ha tyngdpunkt, och inom ramen för en europeisk sysselsättningsstrategi definieras livslångt lärande som: "all meningsfull inlärningsverksamhet som bedrivs fortgående med syfte att förbättra kvalifikationer och kunskap".¹⁴

Redan 1988 deklarerade de i Bologna samlade europeiska universitetsrektorerna vikten av att universiteten inte bara tar som sin uppgift att sprida kunskap till den yngre generationen.¹⁵ De måste se som sitt uppdrag att betjäna hela samhället, vars kulturella, sociala och ekonomiska utveckling idag ställer krav på en betydande insats för återkommande utbildning. I deklARATIONEN framhålls principer som frihet i såväl forskning som utbildning, motarbetande av intolerans och öppenhet för dialog. Universitetet framhålls i sig vara ett medel för att förverkliga dylika mål och principer då det är en idealisk mötesplats för lärare och studenter. För att vara anpassade till de krav som följer med den europeiska gemenskapen förväntas universiteten, i enlighet med sina äldsta traditioner, nu också främja en internationell rörlighet bland lärare/forskare och studenter.

Elva år senare formulerade de europeiska utbildningsministrarna en gemensam deklARATION för det europeiska högre utbildningsområdet. Liksom universitetsrektorerna var utbildningsministrarna samlade i Bologna.¹⁶ Med undertecknandet av deklARATIONEN har medlemsländerna förbundit sig att arbeta i den riktning som anges i deklARATIONEN. Det som antagits ligger dock delvis utanför EU eftersom utbildningsområdet inte ingår i Maastricht-avtalet. I skrivningen hänvisas här till Sorbonne-deklARATIONEN 1998 som lyfter fram universitetens centrala roll i utvecklingen av en europeisk kulturell dimension och betonar skapandet av ett europeiskt högre utbildningsområde som en huvudväg för att främja medborgarnas rörlighet, möjligheter till sysselsättning och den europeiska kontinentens hela utveckling. Kursen mot framtiden har, enligt BolognadeklARATIONEN 1999, satts i rätt riktning och med meningsfullt syfte, men för att nå större överensstämmelse och jämförbarhet i det högre utbildningssystemet krävs det dock att mer energi läggs ned för att nå resultat.

Med uppdraget att internationellt vidga den högre utbildningen följer samtidigt kravet på kvalitet. Den som har möjlighet att få utbildning av hög kvalitet får, enligt propositionen, automatiskt ett försteg framför dem som inte har samma möjligheter. För att detta inte skall ske har regeringen bl.a. infört ett kvalitetsutvärderingssystem, där Högskoleverket har ansvaret för utvärderingens genomförande. Den breddade rekryteringen till den högre utbildningen får, enligt propositionen, inte heller innebära att kvalitetskraven sänks.

13. Utbildningsdepartementet, 2001. Debatten om det livslånga lärandet.

14. Ibid, s. 6

15. De europeiska universitetens Magna Charta, 1988, tillgänglig på www.uu.se/Intern/Regelsamlingen

16. The European Higher Education Area, Joint declaration of the European Ministers of Education, 1999, tillgänglig på http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf

IV.3. Kvalitetsbedömningar i ett internationellt perspektiv

Kvalitet i högre utbildning blev en aktuell fråga inom OECD-länderna under 1990-talet. En förklaring till denna utveckling är sektorns tillväxt. I många länder, däribland Sverige, nästan fördubblades antalet studenter under årtiondet. Sektorn kom att ta en allt större andel av den statliga budgeten. En annan förklaring till att kvalitetsfrågorna kom i fokus var framväxten av nya former för att styra den offentliga sektorn, däribland universiteten. Ett samlingsnamn på dessa nya styrformer var New Public Management. Näringslivets organisationer hade stått som modell för denna styrfilosofi. Nyckelord i denna styrform var management, ledning, kontroll, marknad, decentralisering, avreglering, mål- och resultatstyrning. OECD har fungerat som ett centrum för spridning av dessa modeller och synsätt.

Kvalitetssystemen har vuxit fram ur olika traditioner i medlemsländerna. Vanligen finns det en nationell organisation, offentlig eller privat, som bedriver kvalitetsbedömningar av utbildningen vid universiteten. I vissa fall, som i England, kvalitetsbedöms även forskningen vid lärosätena i omfattande jämförande analyser s.k. Research Assessment Exercise (RAE). De flesta utvärderingssystem följer ett mönster som innebär att organisationen som skall utvärderas gör en självvärdering. Denna följs av ett besök av experter (peer review), dessa skriver en rapport som kan vara offentlig eller hemlig, med omdömen och rekommendationer.

Förutom dessa gemensamma drag i utvärderingsprocessen kan, som nämnts tidigare, två huvudinriktningar av kvalitetsbedömningar identifieras. Den ena är kvalitetsarbetsbedömningar (Quality Audits) som fokuserar på lärosätenas processer för kvalitetsarbete. Det huvudsakliga objektet för dessa utvärderingar har varit processer och managementsystem inom lärosätena, framför allt ledningssystemen på övergripande nivå. Den engelska terminologin här är "quality", dvs. det är kvaliteten man bedömer genom att analysera processerna. Kvalitetsarbetet cirkulerar kring frågan "hur" lärosätet vet att man har god kvalitet i sin verksamhet. Sådana kvalitetsbedömningar har gjorts i Sverige och i England under 1990-talet.

Den andra inriktningen är kvalitetsbedömningar (Quality Assessment) som fokuserar kvaliteten i utbildningen inom ämnen eller program. Syftet här är att bedöma kvaliteten i resultat i någon bemärkelse. Den engelska terminologin här är "outcomes", "standards" eller "student achievement". Denna form av utvärderingar har använts i länder som Danmark, Nederländerna, Storbritannien och har sedan 2001 till viss del tillämpats även i Sverige.

Under senare år har frågan om ackreditering av högre utbildning kommit att diskuteras. Ackreditering är emellertid en mångtydig term. Ibland används den synonymt med utvärdering eller kvalitetsbedömning och kvalitetsarbetsbedömning. Men termen bör reserveras för bedömningar som avslutas med ett auktoritärt beslut huruvida en utbildning håller en godkänd nivå eller inte. Det kan handla om en minimistandard eller "standard of excellence".

Den europeiska processen mot allt större samstämmighet i systemen för högre utbildning har satt frågan om ackreditering på dagordningen. Det gäller särskilt i spåren av Bolognadeklarationen angående utvecklingen av "a European dimension" och "the European Credit Transfer System (ECTS)" för att göra utbildningarna jämförbara och transfererbara mellan de europeiska länderna.

derna. Den pågående diskussionen mellan de europeiska länderna om ett gemensamt ackrediteringssystem för högre utbildning kan ses i ljuset av att integrationen skapat en gemensam arbetsmarknad med hundratals miljoner människor men med ett mycket diversifierat utbildningssystem. Detta kräver ett "genomsnittligt" och lätt begripligt system för högre utbildning. Från ett studentperspektiv handlar det om att skapa ett system inom Europa som underlättar mobiliteten för studenterna genom att identifiera lärosäten med hög kvalitet, och att kunna få tillgodoräkna sig studiepoäng från olika lärosäten. I ett konsumentperspektiv handlar det om att skydda både studenter och arbetsgivare från utbildningar med låg kvalitet.

Den svenska diskussionen om kvalitet i högre utbildning tog fart i samband med 1993 års högskolereform. Nyckelord i reformen var avreglering och större frihet för lärosätena. Ett nytt finansieringssystem för grundutbildningen, där ersättningen till lärosätena knöts till studenternas prestationer i form av avklarade poäng, medförde en diskussion om hur kvaliteten i utbildningen skulle kunna främjas. Kanslersämbetet fick i uppdrag att utveckla system för att bedöma kvaliteten i lärosätenas verksamhet. När Högskoleverket bildades 1995 övergick uppgiften till denna myndighet att utvärdera kvaliteten i den högre utbildningen.

Ett system för att bedöma kvalitetsarbetet vid lärosätena implementerades 1995. Normen för bedömningarna, som omfattade hela lärosätet och primärt dess ledningssystem, kallades "det goda lärosätet". Bedömningarna fokuserade variablerna: a) självreglering och lärande, b) långsiktighet, c) internationellt perspektiv, d) tydligt ledarskap, e) samverkan med intressenter, f) jämställdhet samt g) studenten i centrum. Bedömningarna syftade till utveckling av kvaliteten i verksamheten. Mellan 1995 och 2001 har Högskoleverket bedömt samtliga lärosätens kvalitetsarbete vid två tillfällen.

Från 2001 har Högskoleverket givits ett nytt uppdrag från statsmakterna. Uppdraget har medfört en förändring som myndigheten själv beskriver som bedömning av kvalitet i stället för kvalitetsarbete.¹⁷ Det nya utvärderingsprogrammet innebär att myndigheten skall genomföra ämnes- och programutvärderingar av samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina med en periodicitet på sex år.¹⁸ Utvärderingarna har givits fyra syften: kontroll av utbildningen, utveckling av densamma, information till studenter om kvaliteten i utbildningen och jämförelse. Dessa bedömningar rymmer ett inslag av ackreditering genom att Högskoleverket har rätt att dra in examensrätten för ett lärosäte i ett ämne eller program som inte uppfyller kvalitetskraven.

I ett internationellt perspektiv har det svenska systemet för kvalitetsbedömning gått från kvalitetsarbetsbedömning (Quality Audit) till bedömning av kvalitet (Quality Assessment). Utvecklingen i England är annorlunda. Under 1990-talet utvecklades även där ett system för att bedöma lärosätenas kvalitetsarbete. Parallellt bedrevs även kvalitetsbedömningar av ämnen. Totalt har under åren 1993-2001 ett femtiotal ämnen bedömts. Bedömningarna har inneburit att man fastställt standards för nivån på ämnesutbildningen. Från 2003 har man övergått till ett system för Quality Audit. Den ansvariga organisationen, Quality Assurance Agency, skall återkommande göra en bedömning av lärosätenas kvalitetsarbete. Dessa bedömningar omfattar även kvalitetsarbetsbedömningar av ett antal enskilda ämnen vid lärosätena. Även länder som Nya Zeeland och Australien arbetar med system av Quality Audit karaktär.

17. Högskoleverkets rapportserie 2001:8 R

18. Prop. 1999/2000:28, Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan

IV.4. Högskolans samhällsuppdrag

Utbyggnaden av universitet och högskolor har under de senaste femtio åren väsentligen ökat antalet studieplatser, och som tidigare framhållits har antalet studenter i många länder, däribland Sverige, nästan fördubblats under det senaste årtiondet. Med propositionen Den öppna högskolan följer nu en reformering som avser att ytterligare öka antalet studieplatser och därigenom också bredda rekryteringen av studerande som tidigare ej haft tillträde till högskolestudier eller uteslutits genom det urvalssystem som tillämpats.¹⁹ Med validering skall inte bara formella meriter utan även sökandes reella kompetens kunna bli föremål för bedömning och få erkännande relaterad till den utbildning som hon/han söker till. För alla, oavsett social bakgrund, etnisk tillhörighet, bostadsort, könstillhörighet eller funktionshinder, skall högskolan vara öppen och därtill erbjuda alla en utbildning med god kvalitet.

I detta ligger ett jämlikhetspolitiskt krav men också ett uppdrag till universitet och högskolor att bidra till ett mer allmänt kunskapslyft som kunskapssamhället är beroende av. Till detta uppdrag fogas också uppgiften att universitet och högskolor skall bidra till en mer kontinuerlig kunskapsförnyelse som kan komma till nytta i produktionen och bidra till en ekonomisk tillväxt, vilket ställer krav på specialiseringar och ett ökat samarbete med olika externa produktionsenheter och företag, såväl lokala och nationella som internationella. Högskolutbildning blir på så sätt ytterst mångfacetterad och målgruppen heterogen, och någon pedagogisk modell som är generellt tillämpbar kan därför inte föreskrivas och bör inte heller förespråkas. Den vägledande principen om ett livslångt lärande sätter individens utbildningsönsknings och intressen i centrum samtidigt som denna princip betonar arbetsmarknadens och näringslivets behov.

Flexibel utbildning på distans är titeln på DUKOM-utredningens betänkande. I denna titel inryms en vision om: "den flexibla utbildningen som innebär just att utbildningsanordnarna skall anpassa sig till medborgarnas behov och önskemål."²⁰ Utredningen framhåller att i den flexibla utbildningen har möjligheten att studera på distans med utnyttjande av IT stor betydelse och konstaterar samtidigt att IT snabbt är på väg in i all utbildning. Därmed underlättas också vägen mot den flexibla utbildningen, konstaterar utredningen. Flexibel utbildning kan förstås som ett samlingsbegrepp som efterhand kommit att vidgas och idag har varierande innebörd. I anknytning till IT-stödd distansutbildning har inte sällan definitionen "oberoende av tid och rum" förekommit. Idag förknippas flexibilitet både med friheten att själv kunna välja tid och plats, möjligheten att kombinera kurser och program och därtill ett mer flexibelt stöd för individens lärande.²¹ Flexibiliteten i kursuppläggning har dock sina begränsningar. Endast ett fåtal kurser erbjuds med rullande anmälan, valfri start och valfritt slut. En sådan uppläggning kan passa för kurser som egentligen inte förutsätter interaktion mellan studenter eller mellan lärare och studenter, vilket torde gälla för ett litet antal kurser. I allmänhet är möjligheterna till dialog och interaktion mellan studenterna och mellan studenter och lärare väsentliga inslag i kurserna. Här finns en spänning mellan individualism å ena sidan och interaktion och samarbete å den andra. Även kursinnehållet påverkar förutsättningarna för flexibilitet. Exkursioner och laborationer behöver sitt utrymme.

IT-stödd distansutbildning har inte sällan framhållits som generella lösningar på de politiska jämlikhetskrav och det växande kunskapsberoende som ovan berörts. I praktiken har det visat sig inte vara fullt så enkelt. Studier visar ett

19. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

20. SOU 1998:84, Flexibel utbildning på distans, s. 8

21. Utbildningsdepartementet, 2001. För ytterligare exempel på Nätbaserat lärande se Rådet för högre utbildning och Blekinge Tekniska Högskola: Att lära på nätet . EASA 2002/Netlearning 2002

flertal kritiska faktorer som berör studenternas förmåga och möjlighet att i förväg bedöma de krav, såväl praktiska, tidsmässiga som förkunskapsmässiga, som hänger samman med studierna.²² Den betydelse dessa faktorer har stöds även av de intervjuer som Nätuniversitetets arbetsgrupp för kvalitetskriterier har genomfört (se bilaga 3). Vikten av att såväl lärare som studenter ges möjlighet att bedöma studenternas förutsättningar att genomföra kursen/utbildningen lyfts fram även i dessa intervjuer. I en sådan bedömning kan det i vissa fall också vara angeläget att seriöst pröva om det verkligen är realistiskt för studenten att läsa flera kurser parallellt samtidigt som han/hon kanske också arbetar. Erfarenheter från distansutbildning har nämligen visat att parallellläsning ökar tidspressen och i vissa lägen skapar problem för studenten att följa och genomföra endera kursen. Detta kan också missgynna andra kursdeltagare då diskussioner och uppgifter, där studenterna förutsätts interagera och samarbeta i grupp, inte kan genomföras som planerat.

IT-stödd distansutbildning ger inte bara nya möjligheter att studera utan ställer även krav på ny kompetens hos studenterna om de skall kunna följa studierna. Förutom rent praktiska upplysningar vad gäller tillgång till teknisk utrustning, kompetens att hantera denna teknik och tillgång till arbetstid är även information om möjligheter till tillgodoräknande och fortsatta studier väsentliga för de studerande. I detta sammanhang spelar studievägledning en viktig roll. När det gäller kurser och program som registreras via Nätuniversitetet är det också angeläget att fråga sig vad en nätbaserad utbildning på distans ställer för krav på den tänkta målgruppen. Kraven måste tydligt framgå i beskrivningen av den kurs/det program som registreras via Nätuniversitetet så att den presumtiva studenten kan bilda sig en uppfattning om vilken teknik som kommer att användas, hur många obligatoriska träffar som ingår och i vilken mån den studerande förväntas följa en fastställd studietakt. All annan information som rör ramor och förutsättningar för genomförandet av kursen/programmet skall också framgå i kursbeskrivningen.

IV.5. Utbildningsutbud

Frågan om vad som skall undervisas kan egentligen inte separeras från frågan om vem/vilka som skall undervisas. I detta sammanhang kan det dock vara angeläget att specifikt fokusera vad-frågan för att diskutera det utbud av kurser som lärosätena låter Nätuniversitetet registrera. Här kan det också vara relevant att återvända till DUKOM-utredningen (1995-98) för att söka dra lärdomar av den utvärdering av utvecklingsprojekt som genomfördes inom ramen för denna utredning.²³ Bland dessa ingick 42 högskoleprojekt. Som kriterium för urval gällde att projekten skulle avse interaktiv distansutbildning med betydande inslag av modern informationsteknik. Ett annat kriterium var att projekten skulle bidra till ny kunskap av pedagogiskt, didaktiskt och/eller organisatoriskt slag.

Urvalet av projekt hade i huvudsak två inriktningar. Antingen var de inriktade på att ta fram fortbildningar och vidareutbildningar för olika yrkeskategorier eller för olika sektorer på arbetsmarknaden. Den andra inriktningen gällde projekt som syftade till att utveckla högskolans utbud av reguljära distans- eller campusförlagda kurser. En majoritet av kurserna genomfördes i samarbete mellan universitet, högskolor och framför allt olika arbetsgivare. I de flesta projekten utgjordes målgruppen av yrkesarbetande vuxna som av olika anledningar kunde dra nytta av distansformen och IT-stödet. I de flesta högskoleprojekten valde man att arbeta med olika datorkonferenssystem, men även webbaserad kommuni-

22. Grace and Smith, 2001. Flexible delivery in the Australian vocational education and training sector. Barriers to success identified in case studies of four adult learners

23. SOU 1998:84, Flexibel utbildning på distans

kation förekom. I ett mindre antal projekt brukades bildkonferensteknik och CD-rom.

Det är nu snart fem år sedan DUKOM-projekten avslutades. Under dessa år har, som tidigare påpekats, tillgången på datorer ökat och uppkopplingen till nätet förbättrats. IKT-kompetensen bland befolkningen har också utvecklats och intresset för ett nätbaserat lärande fått spridning inte bara vid universitet och högskolor utan i hela skolsystemet och även hos befolkningen i allmänhet. Frågan är hur dessa nya förutsättningar avspeglar sig i det utbud av kurser och program som lärosätena nu låter Nätuniversitetet registrera för distansutbildning. Även om underlaget är begränsat kan den kartläggning av kursutbudet hösten 2002, som Nätuniversitetet initierat, ge en viss fingervisning om vad lärosätena valt att låta Nätuniversitetet registrera som distansutbildning.²⁴

Av kartläggningen framgår att det totala antalet registrerade kurser/program hösten 2002 var 1 238 med en stor variation från kurser motsvarande 5 poäng till program på upp till 180 poäng. Mer än 600 av de registrerade kurserna ligger på 5-poängsnivån. Cirka 250 kurser är på 20 poäng, vilket i den reguljära utbildningen motsvarar en termins heltidsstudier. Endast ca 10 registrerade kurser/program ligger på 120-poängsnivån. Största antalet kurser (fler än 150) finns inom området vård/omsorg/medicin med tonvikt på vård. Andra stora ämnesområden är företagsekonomi, pedagogik, lärarkurser i flera olika ämnen, teknikområdet och det datavetenskapliga/datatekniska området. Sammantaget ger detta en bild av att det framförallt är professionsutbildningar som dominerar i Nätverksuniversitetets utbud av registrerade kurser/program och att det troligen är främst kurser som avser fortbildning och vidareutbildning. Längre utbildningar av typ förutbildningar, grundutbildningsprogram och påbyggnadsprogram är däremot mer sparsamt förekommande.²⁵

I rapporten sägs att antalet längre utbildningar troligen kommer att öka. Det är möjligt, men de uppgifter som redan nu föreligger gör det angeläget att närmare se över vad som erbjuds av kurser och program på distans och diskutera balansen mellan utbudet av korta kurser med inriktning på kompetensutveckling respektive längre grund- och påbyggnadsutbildningar. Många DUKOM-projekt hade en tydlig inriktning mot arbetsmarknadens behov, antingen i det privata näringslivet (t.ex. småföretagarutbildning, utbildning för anställda inom livsmedelsindustrin, träteknisk eller skogsindustri eller inom sjöfart) och inom den offentliga verksamheten (särskilt grund-, fort- eller vidareutbildning av lärare).

I utvärderingen av DUKOM-projektet konstateras att IT-stödd distansutbildning anses skapa möjligheter som tillgodoser både arbetsmarknadens behov av specialiserad, diversifierad och mångfacetterad kompetens och den enskildes specifika behov av kompetensutveckling. Med tyngdpunkt på ett innehåll med inriktning mot kompetensutveckling försämras samtidigt tillgängligheten till högre utbildning. Utvärderingen pekar här på en försämring av tillgängligheten i två avseenden: "Dels då inriktningen mot fort- och vidareutbildning utestänger stora grupper av anställda och arbetslösa från studiemöjligheter, dels då viss ekonomisk förmåga förutsätts eftersom det ofta begärs av deltagarna att de själva ska stå för den tekniska utrustning som behövs i studierna."²⁶

Vad som erbjuds i form av korta kurser på 5 poäng eller mindre bör också närmare granskas. Mångfald i utbudet av kurser och program kan gynna den individuella valfriheten men riskerar samtidigt att splittra resurser och leda till rader av förlustprojekt. Det är därför angeläget att de kurser och program som lämnas

24. Nätuniversitetet, 2002, tillgänglig på www.netuniversity.se

25. Nätuniversitetet, 2002, tillgänglig på www.netuniversity.se

26. Åström, 1988, s. 8

för registrering till Nätuniversitetet är förankrade i de mer långsiktiga beslut som tas på fakultets- och institutionsnivå. Hur förhåller sig dessa beslut till det samhällsuppdrag som nu ligger på universitet och högskolor att bidra till ett mer allmänt kunskapslyft i det framväxande kunskapssamhället? En översyn av samordningen av kurser och utbildningar mellan olika lärosäten är likaså angelägen då ett ökat utbud inte sällan visar sig bli tämligen konformt. Att samma kursutbud återfinns på flera olika lärosäten kan innebära att vissa inte kan genomföras eller genomförs med så få deltagare att tillgängliga resurser därigenom splittras

IV.6. Organisation för distansutbildning

Utvecklingen av distansutbildning har stått i fokus vid flera universitet och högskolor under de senaste åren samtidigt som pedagogisk förnyelse och kompetensutveckling av lärare och annan undervisande personal ägnats stor uppmärksamhet. Enheter för pedagogisk utveckling har växt fram och utvecklats sedan 70-talet, medan stödfunktioner för distansutbildning och IT-stöd i utbildningen huvudsakligen tillkommit de senaste åren.

Den nationella nivån

På nationell nivå har utredningar om distansutbildning genomförts under 90-talet. Den senaste, Distansutbildningskommittén, DUKOM, avlämnade sitt slutbetänkande Flexibel utbildning på distans, i juni 1998.²⁷ Ett utvecklingscentrum för distansutbildning föreslogs. Detta centrum skulle fungera som nätburen informationscentral för all distansutbildning, förmedla kontakter mellan utbildningssökande och utbildningsanordnare, ansvara för en särskild webbplats för distansutbildning, sammanställa och förmedla uppgifter om lärcentra, ge stöd för utbildning i distanspedagogik och -metodik, löpande följa utvecklingen av distansutbildningen i Sverige, vara Sveriges ansikte utåt i frågor som rör distansutbildning, vara förmedlare till Sverige av internationella forskningsresultat och erfarenheter i frågor som rör distansutbildning samt följa den medietekniska utvecklingen och förmedla kunskaper om den av betydelse för distansutbildningen.

Under utredningens slutskede våren 1998 lades en proposition om en ny myndighet, ett centrum för utveckling av distansutbildningen med en delegation som styrelse och med placering i Härnösand. Riksdagen beslöt att ett centrum skulle inrättas och en organisationskommitté fick i uppdrag att lämna förslag om utformning av centret och dess verksamhet. Den nya Distansutbildningsmyndigheten, Distum, startade sin verksamhet den 1 juli 1999. I instruktionen föreskrevs att Distansutbildningsmyndigheten särskilt skulle stödja utveckling av IT-stödd distansutbildning inom högskolan och folkbildningen.²⁸ Myndigheten skulle också vara en nätburen informationscentral för IT-stödd distansutbildning, följa utvecklingen inom området och informera i utlandet om den IT-stödda utbildning som bedrivs i Sverige.

Distums verksamhet byggde vidare på det arbete som genomförts inom DUKOM. Under de knappa tre år som Distum verkade, genomfördes ett 40-tal utvecklingsprojekt inom högskolan och kontaktnät byggdes upp. Erfarenheterna inom projekten och kontakterna med högskolans institutioner har bidragit positivt till Nätuniversitetets etablering inom högskolevärlden.

Distansutbildningsmyndigheten avvecklades under våren 2002 och den 1 mars 2002 inrättades Sveriges nätuniversitet samt Myndigheten för Sveriges nätuni-

27. SOU 1998:84, Flexibel utbildning på distans

28. SFS 1999:249, Instruktion för Distansutbildningsmyndigheten

versitet. Myndigheten skall enligt sin instruktion främja utveckling av utbildning som bedrivs på distans och som grundas på informations- och kommunikationsteknik (IT-stödd distansutbildning).²⁹ Myndigheten skall registrera IT-stödd distansutbildning och presentera nätuniversitetets utbud av IT-stödd distansutbildning elektroniskt. Den skall svara för administration och samordning av nätuniversitetets verksamhet, fördela utvecklingsmedel och verka för en ökad tillämpning av nationella och internationella kunskaper och erfarenheter av IT-stödd distansutbildning. Den har också fått regeringens uppdrag att bygga upp och förvalta en IT-portal som skall vara en för universitet och högskolor gemensam nod för information om utbudet av IT-stödd distansutbildning.

På nationell nivå har det alltså funnits myndigheter för distansutbildning sedan 1999. Distansutbildningsmyndighetens uppgifter var inriktade mot att stödja den IT-stödda distansutbildningen inom högskola och folkbildning, medan Myndigheten för Sveriges nätuniversitet har som huvuduppgift att främja utveckling av IT-stödd distansutbildning enbart inom universitet och högskolor. Folkbildningsdelen har lagts inom den nybildade myndigheten Nationellt centrum för flexibelt lärande.

Den lokala nivån

Distansutbildning har funnits vid universitet och högskolor i Sverige sedan 1960-talet som ett komplement till den reguljära utbildningen. Syftet har framför allt varit att erbjuda högskoleutbildning till människor som annars inte skulle kunna studera vid universitet och högskolor. Ett intensivt utvecklingsarbete har ägt rum, delvis finansierat av regeringen. Distanskonsortiernas verksamhet under 90-talet var försök att utveckla samarbetsformer mellan universitet och högskolor för att kunna ta tillvara den samlade kompetensen och därigenom förbättra utbildningens kvalitet, bredda verksamhetsområdena och nå fler målgrupper.

På den lokala nivån har stödfunktioner för distansutbildning och för IT-stödd utbildning etablerats först under 1990-talet. I samband med Nätuniversitetets tillkomst har detta arbete intensifierats. Enheter för utveckling av utbildningsteknik och IT-pedagogik har etablerats vid sidan av de enheter för IT-stöd som ansvarar för informations- och kommunikationsteknisk infrastruktur och underhåll av administrativa system.

I den lokala organisationsstrukturen kan olika mönster urskiljas. En utvecklingslinje innebär att man lokalt försöker utveckla samverkan mellan det mer traditionella pedagogiska utvecklingsarbetet och olika former av IT-stöd. Pedagogiska utvecklingsenheter har kompletterats med enheter för IKT-stöd. Flera universitet och högskolor har etablerat enheter som från början sammanfogar pedagogiskt utvecklingsarbete och IKT-stöd. Det övergripande syftet är att hitta goda organisatoriska lösningar för en fortsatt utveckling av utbildningens kvalitet. De utbildnings- och utvecklingsinsatser samt konsultfunktioner som erbjuds inom de båda områdena kompletterar varandra och kan inom en gemensam organisatorisk ram förbättras.

Informationstekniken innehåller redskap som kan tjäna som stöd för läroprocesser på ett annat sätt än text. Exempel på detta är interaktivitet mellan människa och maskin och möjligheter till visualisering och simulering.³⁰ Informationstekniken innebär också att utbildningen blir tillgänglig på andra ställen och vid andra tidpunkter än den reguljära utbildningen. Samarbetet eller

29. SFS 2002:26, Instruktion för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet
30. Säljö, 2000, Lärande i praktiken

kommunikationen mellan de olika traditionerna är dock inte oproblematiskt, eftersom det pedagogiska utvecklingsarbetet utgår från pedagogiken medan IT-stödet i stor utsträckning tar sin utgångspunkt i teknikens möjligheter. Dessutom är det pedagogiska utvecklingsarbetet etablerat och har ett nationellt kontaktnät.

En annan utvecklingslinje i den lokala organisationsstrukturen vid universitet och högskolor innebär att man tar fasta på begreppet flexibel utbildning och organiserar enheter med inriktning mot omvärldens allt större behov av utbildning i flexibla former. Enheter etableras för distansutbildning, fortbildning och vidareutbildning, samarbete med lärcentra samt i vissa fall också uppdragsutbildning.

Det är ännu för tidigt att värdera eller uttala sig om de organisatoriska modeller som valts vid olika lärosäten för att öka kvaliteten i utbildningen och öka rekryteringen. Den organisation som etableras vid ett lärosäte är beroende av en mängd olika faktorer och utvecklas i olika miljöer. Någon bästa modell finns säkerligen inte, vilket dock inte hindrar att erfarenhetsutbyte kan stimulera en fortsatt utveckling. Det bör dock understrykas att den IT-stödda distansutbildningen bör vara förankrad på alla ledningsnivåer inom lärosätet och utgöra en integrerad del av organisation och verksamhetsplanering. Nätuniversitetet kommer under försommaren 2003 att publicera en översikt över lärosätenas stödfunktioner för IT-stödd distansutbildning.

Det kommunala lärcentret har under senare år också blivit en viktig del i den lokala stödstrukturen, såväl för institutioner och lärare som för studerande. Från att främst ha varit en regional angelägenhet, till stor del en norrlandsföreteelse, har lärcentra i kommunerna fått en nationell utbredning. Därmed har en huvuddel av landets befolkning tillgång till en studiemiljö med möjlighet till grupp-gemenskap och allmänt stöd utan att behöva resa till ett universitet eller högskola. Verksamheten vid lärcentra har vuxit under senare år och beräknas omfatta 10 000 studenter i 134 kommuner (dec 2002).

V. Kvalitetsaspekter

I avsnitt III.3 redovisade arbetsgruppen en struktur för den fortsatta diskussionen om kvalitetsaspekter. Den bakgrund som tecknats i avsnitt IV bildar utgångspunkt för de förslag till kvalitetskriterier som föreslås nedan.

Kapitlet är disponerat så att först behandlas de kvalitetsaspekter som rör förutsättningar, avsnitt V.1, för att ge en utbildning. Därefter behandlas kvalitetsaspekter för genomförande, avsnitt V.2, av en utbildning. Avslutningsvis behandlas kvalitetsaspekter för resultat, avsnitt V.3, för en genomförd utbildning. För var och en av de kvalitetsaspekter som behandlas under förutsättningar, genomförande och resultat föreslås ett antal kvalitetskriterier.

En kontinuerlig uppföljning av utbildning inom Nätuniversitetet, enligt kvalitetsarbetsmodellen, innebär att lärosätet, eller uppföljande myndighet, ställer frågor kring de kvalitetsaspekter och kvalitetskriterier som föreslagits. Avsikten är att den som utvärderar skall ställa frågor som exempelvis: Hur vet vi att utbildningen håller en god kvalitet? Finns det system för att följa upp och ge svar på om utbildningen följer givna kvalitetskriterier?

V.1. FÖRUTSÄTTNINGAR

V.1.1. Tillgänglighet

Enligt propositionen Den öppna högskolan är en ökad tillgänglighet till utbildning eftersträvansvärd.³¹ Med hjälp av Nätuniversitetets utbud bör människor kunna läsa kurser eller längre utbildningar när det passar dem själva. Det är studentens egna villkor, efterfrågan och livssituation som, enligt propositionen, skall styra denna utveckling. Ingen skall behöva avstå från högre utbildning på grund av många eller dyra resor. Distansutbildningens flexibilitet i tid, rum, studietakt och metod, bör öppna nya möjligheter för kompetensutveckling på högskolenivå. Som redovisats i tidigare avsnitt innebär flexibilitet i första hand stor valfrihet för studenterna inom en given kursram.

Framför allt måste informationen om uppläggning, antal sammankomster, behov av utrustning etc vara tydlig och lätt tillgänglig. Frågan om antal sammankomster i en kurs har ställts många gånger och den kan endast besvaras med: det antal som kursansvariga anser oundvikligt för att behålla kvaliteten i utbildningen. Antalet kan variera med hänsyn till innehåll, nivå (nybörjarstuderande kan behöva mera stöd) och målgrupp. Det är i sista hand den studerande själv som avgör om antalet sammankomster är acceptabelt, vilket understryker behovet av god information på förhand om vad som gäller.

Frågan om antal sammankomster bör kompletteras med frågan om var dessa sammankomster skall förläggas. I vissa fall, i t.ex. laborativa ämnen, måste sammankomster ske i en miljö där utrustning finns och säkerhetskrav kan uppfyllas. Med dagens datorteknik kan dock simulerade laborationer ibland vara ett fullgott alternativ. Sammankomster i väl fungerande lärcenter är för ett flertal utbildningar ett fullgott alternativ. Det innebär också en lägre tröskel till högskolestudier för många, främst ortsbundna eller personer med studieovan bakgrund.

En annan och för den IT-stödda utbildningen närmare liggande aspekt avser distributionsformen. Det måste vara relativt lätt för studenterna att använda tekniken för den aktuella utbildningen. Det är stor skillnad mellan den student

31. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

som sitter hemma och med hjälp av modem ska ta del av en kurs på nätet och den forskarstudent som via sin institution har tillgång till avancerad utrustning. Man måste också vara uppmärksam på att inte bygga in hinder för funktionshindrade. Den första grundregeln är att anpassa tekniken till aktuella målgrupper och att använda väl fungerande teknik som följer etablerade standards.

En generell konsekvens av användningen av informationstekniken är, som Roger Säljö påpekar, att lärande i stor utsträckning kommer att handla om att lära sig behärska den nya tekniken i dess olika användningsformer.³² Informationstekniken är också en del av en mer genomgripande övergång till nya produktionsformer som kommer att ställa allt högre krav på avancerad läs- och skrivkunnighet. Alltfler människor kommer inte bara att läsa, utan de får arbetsuppgifter där de förväntas skriva och dokumentera sina aktiviteter. Kommunikation med modern informationsteknik ställer krav på användarnas förmåga att komponera budskap, att argumentera, att göra urval och analys. Den digitala tekniken ger tillgång till stora informationsmängder och ställer krav på överblick, struktur och begreppslig kunskap hos användarna. Skola och utbildning, skriver Säljö, är den socialt organiserade utvecklingszon som samhället erbjuder. Det är här människor med skiftande bakgrund och skiftande förutsättningar möter och får möjlighet att tillgodogöra sig delar av de kunskapssystem som utvecklats.

Konsekvenserna av den nya informationstekniken för människors lärande är en utmaning för Nätuniversitetet. Ett grundläggande krav är att studenterna i nätbaserade utbildningar har eller får grundläggande IT-utbildning och att de erbjuds handfast kunskap om den teknik som används i den aktuella utbildningen. Grundläggande utbildning i nätbaserad informationssökning erbjuds i samarbete med universitets- och högskolebiblioteken. Introduktionsutbildning om IT och informationssökning kan också arrangeras i form av moduler i nätbaserad utbildning och erbjudas studenter lokalt eller via Nätuniversitetet. Denna utbildning bör också ge möjligheter för funktionshindrade att pröva stödsystem och teknikutrustning.

Förslag till kriterier

Utbildningen inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- utbildningen har en sådan utformning att studenterna kan delta med stor flexibilitet i tid och rum
- teknikstödet är utformat med hänsyn till utbildningens innehåll och målgrupp
- studenterna får adekvat utbildning och handledning i den teknik som används i den aktuella utbildningen samt utbildning i nätbaserad informationssökning.

V.1.2. Breddad rekrytering

Regeringen har fastställt målet att hälften av en årskull skall ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder. Regeringens ambition är också att bredda rekryteringen till högskolan vilket innebär att nya grupper inte minst från studieovana miljöer, skall stimuleras till högskolestudier. Möjligheten att nå dessa målsättningar och ambitioner ökar genom en större tillgänglighet till utbildning.

I propositionen Den öppna högskolan understryks även möjligheterna till livslångt lärande och kompetensutveckling.³³

Begreppet breddad rekrytering avser olika målgrupper med sinsemellan mycket olika förutsättningar för högskolestudier. Nya grupper, inte minst från studieovana miljöer, har andra utgångspunkter än grupper med tidigare högskoleutbildning som söker fortbildning. Det kan vara svårt att bedöma egna förutsättningar och att föreställa sig vilka krav som ställs på deltagande i högskoleutbildning. Ovanan vid studier på egen hand och att inte känna till högskolemiljön kan försvåra studierna. Vid Open University i England erbjuds "predegree" eller "access courses" för studieovana grupper; något som fungerar bra och säkerligen också skulle kunna utvecklas i Sverige.

Arbetsgruppen har i föregående avsnitt föreslagit att nätbaserad introduktionsutbildning bland annat om IT erbjuds studenterna inom Nätuniversitetet. En introduktionsutbildning bör också innehålla moment för studenter som är obekanta med högre studier. Utbildningen bör ha en sådan uppläggning att den fungerar som ett prognosinstrument för deltagarna. Studenten bör efter utbildningen ha fått en uppfattning om sina förutsättningar att genomföra den planerade kursen, hur mycket tid som krävs, vilka kunskaper i engelska som är nödvändiga och vad ett analytiskt och kritiskt förhållningssätt till kunskap kan innebära.

Det har visat sig vid flera uppföljningar att de organisatoriska förutsättningarna för olika utbildningar har stor och ibland avgörande betydelse för deltagandet. En indikation på distansutbildningarnas betydelse i detta sammanhang ges i en studie som belyser lärcentras betydelse i Hälsingland.³⁴ Av de tillfrågade studenterna svarade en majoritet att de inte skulle påbörjat studierna om inte lärcentra funnits. I åldersgruppen 26-35 år är det mellan 50 och 60 %. För dem som är äldre ökar andelen med ca 10 procentenheter. Liknande resultat har erhållits i undersökningar i andra geografiska områden. Även om distansstudenter i stor utsträckning är äldre är 25 år pekar resultaten på distansutbildningens betydelse, när det gäller att rekrytera studenter ur andra grupper än de traditionella.

I lärarutbildningar och vårdutbildningar som organiseras via studiecentra eller lärcentra deltar personer, ofta yrkesarbetande eller arbetslösa, som troligen inte skulle söka sig till motsvarande utbildningar vid universitet eller högskola. Datautbildningar och ingenjörsutbildningar som ges med lärcentra som bas har visat sig rekrytera deltagare som förmodligen heller inte skulle flytta hemifrån för att läsa vid universitet eller högskola. Att utbildningen är tillgänglig via nätet är dock inte en tillräcklig förutsättning för att rekrytera dessa grupper. Det är möjligheterna till stöd och vägledning, till social gemenskap i en studentgrupp och till lärarkontakter på plats som synes vara avgörande för dessa gruppers möjligheter till högskolestudier.³⁵

En grundläggande förutsättning för att nätbaserad utbildning skall vara tillgänglig för studieovana grupper är att den kompletteras med stödfunktioner. De kan t.ex. organiseras vid lärcentra men även vid folkhögskolor eller på arbetsplatser.

Andra förutsättningar för en breddad rekrytering ligger i kursutbudet. För att kunna tillgodose olika målgruppers behov och intressen behövs nätbaserade utbildningar, såväl kortare kurser som hela program, på grundläggande nivå och fördjupningsnivå, inom både breda och smala utbildningsområden. Arbetsgruppen återkommer till denna diskussion i avsnittet om kursutbud och tillgodoräknande. Gruppen menar också att basår på distans inom olika utbildningsområden bör utvecklas och erbjudas i samarbete med lärcentra.

34. Roos, 2002, Nya studerande. Studerande vid studiecentra i Hälsingland läsåret 1997/98

35. Ljusberg, 2002, kartläggning av lärcentra i Sverige 2001

De yrkesverksammas behov av kompetensutveckling innebär att individer med vitt skilda utbildningsbakgrunder och yrkeserfarenheter kan förväntas ta del av kurser och program vid högskolan.³⁶ Vissa personer saknar den formella behörigheten men kan ha den reella kompetensen genom t. ex. yrkesverksamhet. Validering av den enskildes reella kompetens är en angelägen uppgift för universitet och högskolor. Inte minst inom Nätuniversitetet är det angeläget med samarbete mellan lärosäten så att individer bedöms på ett enhetligt sätt.

Ytterligare en aspekt på begreppet breddad rekrytering avser möjligheterna för funktionshindrade att delta i högre utbildning. Internet har under senare år haft stor betydelse för möjligheterna för studenter med funktionshinder att läsa högskolekurser. Det ligger ett stort ansvar på utbildningsanordnare att sörja för olika former av stöd till dessa studenter. Detta understryks såväl i Förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken som i Lagen om likabehandling av studenter i högskolan.³⁷ Det är sannolikt så att åtgärder måste anpassas till olika individer, vilket kräver kunskap och omsorg både hos arrangören och hos mottagaren. Studiematerialet måste utformas så att det är tillgängligt, kommunikationen kan vara text- eller ljudbaserad, examinationsformer måste anpassas och vägledning måste vara lätt åtkomlig.

Ett aktivt rekryteringsarbete med tydlig information om studieformen och kontinuerlig uppföljning av rekryteringen på både lokal och nationell nivå är nödvändiga åtgärder för att åstadkomma en breddad rekrytering.

Förslag till kriterier

Kraven på breddad rekrytering innebär att;

- aktivt rekryteringsarbete bedrivs för att informera presumtiva studenter
- stöd och vägledning erbjuds för grupper från studieovana miljöer, till exempel via lärcentra eller annan organiserad lärmiljö
- utbudet av kurser och program är varierat och erbjuder goda valmöjligheter
- tidigare kunskap och yrkeserfarenhet, formell och icke formell, kan tillgodoräknas/valideras
- utbildningsanordnare sörjer för att studenter med funktionshinder får tillgång till adekvat stöd
- rekryteringen följs upp och redovisas både på lokal och på nationell nivå.

V.1.3. Kursutbud och tillgodoräknande

För att studier inom ramen för nätuniversitetet skall vara ett fullgott alternativ till andra högskolestudier krävs att lärosätena tillämpar de bestämmelser om tillgodoräknande av kurs som finns i högskoleförordningen³⁸, något som understryks i propositionen Den öppna högskolan. Regeringen förutsätter att tillgodoräknande inom Nätuniversitetet sker snabbt, generöst och rättssäkert för studenten. Det måste också finnas goda möjligheter för studenterna att kombinera kurser inom Nätuniversitetet med campusutbildning vid universitet och högskolor.

36. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

37. SFS, 2001:526, De statliga myndigheternas ansvar för handikappolitiken.; SFS, 2002:1286, Lagen om likabehandling av studenter i högskolan

38. SFS, 1993:100, Högskoleförordningen.

Olika kursinnehåll vid lärosätena kan dock medföra vissa svårigheter för studenterna. Rätten till tillgodoräknande gäller inte om det finns en väsentlig skillnad mellan utbildningarna. Det kan t.ex. gälla större moment i kurser som kan ligga på A- eller B-nivå. För en institution med ett brett kursutbud finns det goda anledningar att använda en gemensam struktur för kurserna. Att erbjuda en annan modell för kurser inom Nätuniversitetet skulle skapa andra svårigheter.

Arbetsgruppen vill understryka vikten av att lärosätena har goda rutiner för tillgodoräknande. En större rörlighet via Nätuniversitetet kan innebära större volymer och ställa andra krav på rutiner. Tillämpningen av gällande riktlinjer måste ägnas stor uppmärksamhet.

Utgångspunkten för förslagen i det följande är att utbildning vid universitet och högskolor, inklusive Nätuniversitetet, skall ses som en helhet. Inom denna ram bör möjligheterna för studenter underlättas att via nätbaserad utbildning läsa program, fortsätta till fördjupningsnivåer inom olika ämnen eller bredda sin utbildning och kombinera sina studier för examen.

Antalet program via Nätuniversitetet är för närvarande litet, vilket kan hänga samman med att verksamheten är ny. Gruppen vill understryka vikten av att myndigheten inbjuder eller på annat sätt stimulerar universitet och högskolor att tillsammans erbjuda längre program. Myndigheten har redan tagit sådana initiativ. Man har bland annat inbjudit företrädare för ingenjörsutbildningar och lärarutbildning till diskussion om nationell samverkan. Ett samarbete kan utformas på olika sätt. Utvecklingsarbete kan t.ex. ske gemensamt eller också kan parterna ta ansvar för olika delar. I genomförande kan samverkan ske eller också kan parterna ta ansvar för en eller flera kurser var. På detta sätt skulle man kunna få till stånd gemensamma utbildningsprogram där kompetensen från flera olika universitet och högskolor tas tillvara. Fortsatt utveckling av samarbetet med lärcentra bör ingå i utvecklingsarbetet.

En liknande modell för möjligheter till differentiering ämnesvis skulle kunna vara att universitet och högskolor samarbetar kring utbildningspaket som kan innebära både breddning och fördjupning. Utvecklingsarbete och ansvar för genomförande kan fördelas, gemensamma kursplaner kan fastställas. Med denna form av samarbete skulle man undvika svåra diskussioner i efterhand om tillgodoräknande av utbildning.

En annan aspekt när det gäller möjligheterna att kombinera kurser från olika universitet och högskolor gäller kravet på medlemskap i studentkår. Enligt Förordningen om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor skall den som studerar vid en högskola vara medlem i den studerandekår som finns vid högskolan.³⁹ Detta kan innebära krav på medlemskap i flera studentkårer samma termin utan att distansstudenterna har möjlighet att utnyttja studentkårens service. Det vore önskvärt att studentkårens samordnar medlemskrav och anpassar studentkårsavgifterna till en rimlig distansstudentnivå. Arbetsgruppen föreslår därför att myndigheten tar kontakt med SFS i denna fråga.

39. SFS 1983:18, Om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor

Förslag till kriterier

När det gäller kursutbud och tillgodoräknande är det på lärosätetsnivå angeläget att;

- samplanering och samarbete mellan olika lärosäten utvecklas så att utbudet av kurser och program täcker de flesta utbildningsområden på olika nivåer
- lärosäten har beredskap att godkänna varandras kursplaner och samarbetar för att underlätta tillgodoräknande
- goda rutiner för tillgodoräknande av tidigare utbildning från universitet och högskolor har skapats.

Arbetsgruppen vill understryka vikten av;

- att myndigheten även fortsättningsvis inbjuder och stimulerar universitet och högskolor till samverkan i utveckling och genomförande av kurser och utbildningsprogram
- att myndigheten har kontakt med SFS om samordning av studentkårsavgifter för nätstudenter.

V.1.4. Kompetens för IT-stödd distansutbildning

I högskoleförordningen har, i enlighet med förslag i regeringens proposition om den öppna högskolan, införts krav på högskolepedagogisk utbildning - eller på annat sätt förvärvade motsvarande kunskaper - för anställning som lektor och adjunkt.⁴⁰ I propositionen förordades utbildning motsvarande 10 veckors heltidsarbete.⁴¹ Pedagogiska utbildningsprogram och pedagogiskt utvecklingsarbete bedrivs sedan ett antal år vid universitet och högskolor, även om inte alla högskolelärare deltagit. De nya bestämmelserna har skärpt kraven. I takt med IT-utvecklingen och de pedagogiska möjligheter detta medför har nya moment introducerats i den pedagogiska utbildningen. Vid flera universitet och högskolor ansvarar särskilda enheter eller teknikinriktade centrumbildningar för kurser för lärare men också för andra personalgrupper som använder IT. Som framgått tidigare i denna rapport etableras enheter vid lärosätena som ansvarar både för pedagogiskt utvecklingsarbete och olika former av IKT-stöd. Inte minst i samband med förlängningen av den högskolepedagogiska utbildningen är det angeläget att de pedagogiska möjligheterna med hjälp av IT uppmärksammas och utvecklas. När det gäller IT-stödd distansutbildning är det inte bara lärargruppen som behöver kompetensutveckling utan också bibliotekarier, IT-ansvariga, studievägledare etc. För denna verksamhet bör utbildarteam med olika kompetenser finnas vid lärosätena. I teamen behövs pedagogiskt kunnande, lärarerfarenhet, mediekunskap, formgivning och generellt pedagogiskt tekniskt kunnande.

De speciella krav på kompetens som distributionsformen ställer gäller hela organisationen och har relevans för alla organisatoriska nivåer inom lärosätet. Ledningens engagemang behövs för att få långsiktighet inom de delar av infrastrukturen som påverkar tillgång till datorer och övrig teknik och olika typer av stöd vid lärandet. Det gäller medelsfördelning, arbetstider och krav på olika tekniska system m.m. Vid den i Sverige förhärskande typen "dual mode", dvs. att ett lärosäte ger både campusutbildning och distansutbildning, är distansutbildning den del som tillkommit senare och alltså utgör en avvikelse på så sätt att arbetssätt, resurstilldelning och kompetensuppbyggnad till stor del är upp-

40. SFS 1993:100, Högskoleförordningen
41. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

byggt efter campusförhållanden. Framväxten av distansutbildning kan såväl vara ett resultat av ett ställningstagande på central nivå som en följd av engagemang på lärarnivå. I båda fallen ställs nya krav på organisationen. I det första, top-down, är risken att organisationen inte kan eller vill svara upp mot ambitionerna. I det senare, bottom-up, kan resurstillgång och personbyten äventyra kontinuiteten.

För lärarrollen i distansutbildning räcker det inte med ämneskunskaper utan det krävs också kunskaper i en rad kringliggande områden. Läraren som tidigare ofta har varit ensamaktör har övergått till att vara en del av ett arbetslag. Det är därför angeläget att arbetslag för planering och genomförande av IT-stödd distansutbildning etableras. Ämneskunnande, lärarerfarenhet, pedagogiskt kunnande, mediekunskap, IT-stöd, samarbete med bibliotek är väsentliga inslag. Likaså måste den IT-stödda distansutbildningen utgöra en integrerad del av institutionens planering och verksamhet. Utifrån detta synsätt vill arbetsgruppen understryka vikten av att lärarna medverkar både i s.k campusutbildning och i nätbaserad utbildning samt har möjligheter till forskning. Den nätbaserade utbildningen bör inte utgöra en särskild verksamhet för några få lärare.

Förslag till kriterier

Kompetens för IT-stödd distansutbildning måste finnas på olika nivåer vid universitet och högskolor. Särskilt viktigt är att;

- den IT-stödda distansutbildningen är förankrad på alla ledningsnivåer inom lärosätet och utgör en integrerad del av organisation och verksamhetsplanering
- den pedagogiska utbildningen för lärare också inkluderar den IT-stödda distansutbildningen
- olika personalkategorier involverade i Nätuniversitetets kurser erbjuds kompetensutveckling inom området
- utbildarteam med olika kompetenser finns på lärosätet
- arbetslag för planering och genomförande av IT-stödd distansutbildning etableras
- lärarna medverkar både i campusutbildning och i nätbaserad utbildning samt har möjligheter till forskning.

V.1.5. Studentinflytande

Studenternas inflytande kan delas upp i formellt inflytande och informellt inflytande. Det formella inflytandet sker framför allt i olika organ, t.ex. universitetsstyrelse, fakultetsnämnd och institutionsstyrelse. Det informella inflytandet sker ofta i kontakten mellan student och läraren i den enskilda kursen. I detta avsnitt behandlas det formella inflytandet. I avsnitt V.2.1 Kvalitetsaspekter - genomförande behandlas främst det informella inflytandet.

Studenternas inflytande bör ses som en angelägen fråga både för lärosätet och dess ledningsorgan och studentkåren och dess medlemmar. Detta avsnitt har därför ett bredare fokus och tar upp kvalitetsaspekter och krav som ligger på såväl ledningsorgan som studentkår.

Rätten till inflytande för studenterna regleras i högskolelag och högskoleförordning. Enligt högskoleförordningens 3 kap, 9 § har studenterna vid högskolan

rätt att "vara representerade i alla beslutande och beredande organ inom högskolan vars verksamhet har betydelse för utbildningen och studenternas situation. Om beslut inte skall fattas eller beredning genomföras av ett organ utan av en enda person skall information lämnas till och samråd ske med studentrepresentant i god tid före beslut respektive slutförande av beredning". Vidare anges i Förordning om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor, att "En studerandekår skall ha till ändamål att främja medlemmarnas studier [...]" (12 §).⁴²

Sveriges förenade studentkårer (SFS) genomförde 2001 en enkätundersökning om distansutbildning bland lärosätena.⁴³ Där framgår bl.a. att ett fåtal lärosäten hade inrättat speciella organ för distansutbildning och bland dessa hade endast ett par av organen studentrepresentanter. Det är viktigt att även de studenter som studerar på distans har möjlighet till inflytande över sin utbildning. Då det kan vara svårt för dem att engagera sig i utbildningsfrågor, bl.a. som representanter i olika beslutande och beredande organ, innebär det att studenter som läser på campus skall representera en grupp studenter som inte är fysiskt närvarande. Det är därför viktigt att studentkåren har en god kontakt med distansstudenterna, t.ex. via den plattform som används i distanskursen. En annan möjlighet är att studenter som läst eller läser på distans engageras. De beslutande/beredande organen bör göras uppmärksamma på denna problematik och bör stödja studentkåren i deras arbete med att få distansstudenter att känna sig mer delaktiga.

En viktig förutsättning för att som student känna delaktighet och att man har möjlighet att ha inflytande över sina studier, är att man vet vilka beslutsvägar som finns. Det bör vara en gemensam fråga för lärosätet/fakultets-/institutionsledningen och studerandekåren att samtliga studenter vid lärosätet har tillgång till denna information.

Det är angeläget att studentkåren arbetar aktivt med att få distansstudenterna att känna tillhörighet. Exempel på olika aktiviteter finns att hämta från olika ställen. Gävle studentkår har t.ex. besökt studiecentra för att möta de distansstudenter som finns där. De har också utvecklat sin hemsida och lagt ut kårtidningen elektroniskt så att dessa studenter lätt skall få tillgång till den. Det är också angeläget att distansstudenterna integreras i den information som ges till studenterna. Kår- och nationstidningar, studentradio och annan studentinformation bör utformas på ett sådant sätt att den även gäller för distansstudenterna.

En annan aspekt av studentinflytande avser studenternas inflytande på kursens uppläggning och innehåll och möjligheterna att utvärdera utbildningen både under och efter kursen. Dessa frågor behandlas i avsnitt V.2.1.

Förslag till kriterier

Rätten till inflytande för studenter regleras i högskolelag och högskoleförordning. En studentkår har till ändamål att främja medlemmarnas studier. Ett samarbete mellan beslutande/beredande organ och studentkår förutsätts. Det är angeläget att riktlinjer utformas även med tanke på distansstudenterna.

Följande bör gälla;

- tydlig information om rättigheter och skyldigheter ges till studenterna inför utbildningens början
- studenterna har god information om kontaktpersoner i olika ärenden
- adekvat information ges av kursledningen och studentkåren gemensamt och finns på institutionens/kursens hemsida
- distansstudenternas delaktighet och inflytande är en gemensam fråga för lärosätet och studentkåren
- studentinformationen är utformad även för distansstudenterna.

V.1.6. Teknikstöd och -support

Det ställs stora krav på utbildningsanordnarna att tillhandahålla såväl en god teknisk infrastruktur som en lätt tillgänglig supportfunktion för användarna.⁴⁴ Målet på sikt är att skapa en infrastruktur som gör IT-stödd utbildning brett tillgänglig och att integrera IT-stödet i all utbildning. Forskning och utvecklingsarbete inom detta område är angeläget, inte bara i ett nationellt perspektiv utan också i ett internationellt.

Tekniken erbjuder ökade möjligheter men ställer samtidigt krav på användarna. Dessa krav kan komma att fungera som hinder, en typ av informella och outtalade behörighetskrav. Samtidigt strävar man efter att rekrytera nya grupper och göra utbildningarna tillgängliga för större delar av befolkningen. De plattformar och utbildningssystem som används måste ha en låg inlärningströskel och vara lättanvända. Nyttan måste överväga kostnaden i form av extra teknikinlärning som sker på bekostnad av kursinnehåll. Två centrala aspekter som starkt påverkar värdet av teknikstödet är systemets tillgänglighet och hur supporten fungerar.

Tillgängligheten berör frågor som rutiner för att bevara lagrat material och möjligheter att läsa det även efter uppgraderingar och byte av plattformar. Val av teknisk nivå måste göras med hänsyn till den svagaste länken i distributionskedjan, vilken ofta utgörs av dator och bandbredd hos de mest avlägsna deltagarna. Anpassningar kan också behövas för att säkerställa god tillgänglighet för studenter med funktionshinder. Studenter med synnedsättning har svårt att tillgodogöra sig grafiska bilder medan hörselskadade inte kan höra ljudavsnitt. Det kan därför vara nödvändigt att tillhandahålla alternativa presentationssätt.⁴⁵

Graden och nivån på det tekniska stöd som ges måste vara föremål för klara överväganden och tydligt framgå för avnämarna. Det krävs tydlig deklaration av miniminivå när det gäller teknisk utrustning och datoranvändning för att ta del av kursen. Om detta inte görs kan det medföra stora dolda kostnader. Detta kan medföra krav på standardisering av utrustning och begränsning av stödet i de fall utrustningen avviker från standard.

Tekniksupport

Det finns ett samband mellan innehålls- och kursdesign och tekniskt supportbehov. Genom lämplig utformning av design kan behovet av support minskas. Ett annat sätt att begränsa supportbehovet och möjliggöra större koncentration på kursinnehållet är att klart identifiera och deklarerat vilka dataformat som stöds i olika sammanhang. Ett allmängiltigt gränssnitt har den fördelen att supportbehovet minskas. Det är i detta sammanhang viktigt att notera att den frihet i tid och rum som distansformen erbjuder innebär att en stor del av verk-

44. Myringer & Wigforss, 2002, Guide för nätbaserad distansutbildning vid högskola och universitet

45. Söderberg & Anderberg, 2001, Funktionshinder och distansutbildning. Hjälpmedelsinstitutets anvisningar på nätet www.hi.se

samheten, och därmed behovet av support, sker utanför normal kontorstid. En del av introduktionen till undervisningsplattformen sker med fördel i form av "guided tour" eller FAQ (frequently asked questions).

Supportbehov finns för hela kedjan från kursplanerare via lärare till student men även personal vid studiecentra. En inte oväsentlig aspekt som ofta förbises är de kulturella skillnader som kan finnas mellan en distansstudent, kanske en förstagångsstudent i en studieovan miljö, och de som svarar för teknisk support i campusmiljö.

Samtidigt som en kvalitativt god teknisk support är en förutsättning, är det vitalt att den tekniska supporten inte är fristående från den pedagogiska supporten. Att tekniken fungerar är av begränsat värde om den pedagogiska användningen har brister eller om koncentrationen på de tekniska aspekterna har lett till ett olämpligt val av teknik för den aktuella situationen. Hela kedjan från innehåll via leverans till student måste fungera. En aldrig så välfungerande teknik kan vare sig formulera ett budskap eller ensam låta studenter tillgodogöra sig det. Utnyttjandet av en teknisk plattform medför ofta en tydligare struktur men får inte överta det pedagogiska ansvaret.

Tekniksupport för lärare

Lärare behöver stöd både när det gäller att välja rätt teknik och hur den skall användas. Aldrig så goda kurser undanröjer inte behovet av kontinuerlig support. System för kontinuerlig service till lärare, via e-post och telefon, bör därför finnas och vara tillgängligt under kontorstid men även under kvällstid på vardagar.

Lärare bör också ha möjlighet att pröva annan teknik och att utveckla kursmaterial i team, där man framför allt har tillgång till pedagogisk-tekniskt kunnande. Under avsnittet V.1.4 Kompetens för IT-stödd distansutbildning behandlas dessa frågor ytterligare.

Tekniksupport för studenter

Studenter behöver tydlig information om vilken utrustning som behövs för den aktuella utbildningen, vilket skall framgå av kursbeskrivningen. Likaså kan studenter behöva utbildning och handledning i den teknik som används (se avsnitt V.1.1). Lärosätena måste också ha en supportfunktion kopplad till student-datanäten.

Förslag till kriterier

Det ställs stora krav på utbildningsanordnaren att utforma en god teknisk infrastruktur och att tillhandahålla lätt tillgänglig support. Detta kännetecknas av att;

- teknikstödet är utformat så att det medger en hög grad av tillgänglighet
- teknik och tekniksupport fungerar även för funktionshindrade
- tekniksupport erbjuds all personal som är engagerad i utbildningen
- kontinuerlig tekniksupport för studenter och lärare, både dag- och kvällstid, erbjuds
- studenterna har tillgång till utbildning i den teknik som används.

V.1.7. Biblioteksfunktion

Högskolebiblioteken behandlas kortfattat i Högskoleförordningen och bibliotekslagen.⁴⁶ Där slås fast att det skall finnas tillgång till bibliotek vid alla högskolor. Högskolelagens 9 § säger att studenterna utöver kunskaper och färdigheter i det område utbildningen avser även skall utveckla förmåga att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå och att följa kunskapsutvecklingen.⁴⁷ Behovet av informationskompetens, dvs. förmåga att söka, kritiskt värdera och kreativt utnyttja information, har uppmärksammats allt mer och utbildning inom detta område har kommit att bli en av bibliotekens viktigaste uppgifter.

Många högskolebibliotek utvecklas mot resurscentra där studenterna hämtar information och kunskap. Att biblioteken i ökad utsträckning kommit att bli en integrerad del av studieprocessen återspeglas i propositionen om Den öppna högskolan, som poängterar att studenterna utöver kunskaper och färdigheter inom utbildningsområdet även skall tillägna sig informationskompetens.⁴⁸

I en amerikansk undersökning av olika faktorerers betydelse vid distansutbildning rankade de tillfrågade universiteten biblioteksresurser och tillgång till virtuellt bibliotek till de viktigaste faktorerna.⁴⁹ I en utredning om pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen konstateras att en av likheterna mellan utbildning på campus och distansutbildning är att boken är den viktigaste informationskällan.⁵⁰

Som en illustration till betydelsen av fungerande bibliotek vid distansstudier kan hänvisas till slutrapporten om Utredningen om en Myndighet för Sveriges nätuniversitet där det står "Vi vill särskilt nämna den grundläggande betydelsen av en god biblioteksservice för studerande på distans...".⁵¹ Även om det inte är någon skillnad på behov av bibliotek och bibliotekstjänster mellan distansutbildning och campusutbildning är förutsättningarna att tillfredsställa behoven olika.

De behov studenter har av bibliotek och dess tjänster är av tre typer: biblioteksservice, informationskompetens och biblioteksmiljö. Inte minst det sista är betydelsefullt då biblioteken i ökad omfattning kommit att bli campusstudentens arbetsrum. Detta behov torde vara generellt för studenter. Här måste dock de praktiska lösningarna vara annorlunda för distansstudenterna.

Biblioteksservice

Utvecklingen inom IT och spridningen av elektroniska media och distansundervisning innebär såväl nya utmaningar som nya möjligheter. Aspekterna hänger samman. Det ena är ofta en följd av det andra på så sätt att de nya möjligheter tekniken erbjuder leder till nya arbetssätt som i sin tur föder nya förväntningar och krav. En följd av de nya studieförutsättningarna är att nya grupper börjar studera. Dessa utgörs i stor utsträckning av förstagsstudenter i den betydelsen att de själva eller personer i deras omedelbara närhet saknar erfarenhet av akademiska studier.⁵² Dessa nya grupper saknar i vissa fall tradition och erfarenheter att efterfråga information via biblioteken och ställer delvis andra krav på biblioteksservice.

En utmaning för biblioteken gäller inköp av litteratur och anskaffning av databaser så att distansstuderande får motsvarande tillgång till relevant litteratur som campusstuderande.⁵³ Det gäller inte bara att ge tillgång till litteratur i elektronisk form utan medför även ett ökat behov av antal exemplar av tryckt littera-

46. SFS 1993:100 Högskoleförordningen; SFS 1996:1596 Bibliotekslagen

47. SFS 1992:1434, Högskolelagen

48. Prop. 2001/02:15, Den öppna högskolan

49. The Institute for Higher Education Policy, 2000, Quality on the line. Benchmarks for success in internetbased distance education

50. SOU 2001:13, Utredning om pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen

51. U2001:07 Utredning om en myndighet för Sveriges nätuniversitet, s 23

52. Roos, 2002, Nya studerande. Studerande vid studiecentra i Hälsingland

53. Harnesk, 2002, Biblioteksservice för distansstuderande

tur. Den för studenterna tillgängliga lånetiden för dessa minskar kraftigt när distributionen till och från studenterna tar extra tid.

Bibliotekens hemsidor är huvudverktyget för kommunikation med distansstudenterna och deras utformning är en kritisk faktor i sammanhanget. Det är angeläget att det ges en god, samlad överblick över bibliotekets tjänster och att det finns handledningar och självstudiematerial i informationsökning. Många bibliotek har idag en särskild sida med information för distansstuderande, något som är värt att ta efter. Det bör finnas enkla lösningar för hur distansstuderande via webben ska komma åt de elektroniska resurser som har begränsad behörighet, dvs. huvudparten av e-tidskrifterna och de bibliografiska databaserna.

Efterhand som distansstudierna i högre utsträckning omfattar hela utbildningsprogram och högre kurser, fördjupas kraven på biblioteksservicen. Tillgång till tidskrifter och uppslagsverk gynnas av en starkt ökad spridning av textdatabaser. När det gäller monografier och olika handböcker går dock inte utvecklingen lika fort och hanteringen av dessa är ofta mer problematisk. Det är vanligt att biblioteket vid lärosätet sänder litteraturen till studenterna som sedan ansvarar för återsändandet. Anpassning av lånetider och rutiner för återlämnande genom t. ex. folkbibliotek eller lärcentra är avgörande för hur väl tjänsterna fungerar i praktiken. I många fall kan lärcentra fungera som minicampus med viss tillgång till litteratur.

Informationskompetens

Termen informationskompetens har fått bred spridning efter en Final Report (1989) från American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. Att vara informationskompetent innebär:

- Knowing when information is needed
- Identifying the information needed to address a given problem or issue
- Finding the needed information
- Organizing the needed information
- Using the information effectively to address the problem or issue at hand⁵⁴

Speciellt i högre utbildning har det traditionellt ingått moment om var man kan söka information i ämnet. Det nya begreppet innebär en utvidgning av dessa färdigheter och omfattar såväl innehåll och metoder, kunskaper och attityder som färdigheter och förhållningssätt.⁵⁵

I en genomgång av användningen av Lunds universitets bibliotek behandlas informationsvägarnas utveckling hos studenter, doktorander respektive lärare/forskare.⁵⁶ Medan lärare och forskare har flera olika vägar att skaffa information har studenter i början få och en hög grad av beroende av biblioteket och den service de kan ge. Detta gäller speciellt de delar av utbildningsmålen som handlar om förmågan att självständigt fördjupa sina kunskaper inom ämnesområdet eller att bredda perspektivet.

En följd av bibliotekens ökade ansvar för utbildningen i informationskompetens är nya kompetenskrav på bibliotekspersonalen. Det är också mycket viktigt att utbildning i informationskompetens integreras på ett naturligt sätt i ämnesundervisningen och att det finns ett utvecklat samarbete mellan lärare och bibliotekari-er.

54. Breivik, 1998, Student learning in the information age

55. Gellerstam, 2001, Den första uppgiften. Högskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärandemiljö

56. Lindberg-Sand, 2001, Biblioteksbarometer s 12

Biblioteksmiljö

De nya studiemönstren som följer av distansutbildning och flexibel utbildning innebär att efterfrågan på service till stor del finns utanför normal kontorstid. 24 timmars tillgänglighet sju dagar i veckan är ett reellt behov. Det finns en växande efterfrågan på bibliotekarierådgivning i informationsökning även utanför normal kontorstid. Detta bör vara möjligt att åstadkomma genom ett samarbete mellan ett större antal högskolebibliotek. En sådan modell prövas för närvarande i ett projekt, Jourhavande bibliotekarie, som stöds av Myndigheten för Sveriges nätuniversitet.

En följd av den tekniska utvecklingen är förbättrade studiemöjligheter för personer med funktionshinder. Att inte behöva ta sig till olika lokaler för att genomföra studierna är väsentligt vid olika typer av fysisk funktionsnedsättning. Tekniska möjligheter att förstora eller förstärka texten på skärmen kan underlätta vid olika former av synnedsättningar och dyslexi. Bättre möjligheter att repetera och läsa i valfri takt kan också vara till glädje för många med funktionshinder. Vid campusituationer är ofta dessa stödfunktioner belägna i anslutning till biblioteken. Därför är det närliggande att de även ansvarar för dem vid distansstudier.

Förslag till kriterier

Förutsättningarna för god biblioteksservice innebär att;

- likvärdig biblioteksservice erbjuds distansstudenter och studenter på högskoleorter
- biblioteken har resurser för utbildning i informationskompetens
- utbildning i informationskompetens är väl integrerad med ämnesundervisningen och bygger på ett utvecklat samarbete mellan lärare och bibliotekarier
- biblioteken har väl fungerande hemsidor som stödjer distansstudier
- det finns ett väl fungerande system för distribution av litteratur
- bibliotekarierådgivning i informationsökning finns även utanför normal kontorstid.

V.1.8. Vägledning

De universitet och högskolor som medverkar i Nätuniversitetet skall samverka bland annat i fråga om vägledning och information.⁵⁷ Enligt högskoleförordningen skall studenter ges tillgång till studievägledning och yrkesorientering.⁵⁸ Högskolan skall också sörja för att erforderlig information om högskolan finns tillgänglig för den som avser att börja grundläggande högskoleutbildning.

Myndigheten för Sveriges nätuniversitet har i uppdrag att presentera universitets och högskolors utbud av IT-stödd distansutbildning i en IT-stödd portal. Uppbyggnaden av en portal pågår; en förstudie har genomförts under 2002 och synpunkter har inhämtats från universitet och högskolor.⁵⁹ Arbetsgruppen kommer därför inte att närmare beröra dessa informationsfrågor.

"Studievägledning är en professionell verksamhet med syfte att hjälpa människor att välja studieväg inför framtida arbetsmarknad. Studievägledaren skall aktivt hjälpa studenten och den blivande studenten till insikt om egna resurser och om samhällets möjligheter och begränsningar så att han/hon kan fatta välgrundade beslut."⁶⁰ Studievägledning kan alltså inte ersättas av information även om tillgång till god information är en av förutsättningarna för vägledning.

57. SFS 2002:25, Samverkan genom Sveriges nätuniversitet

58. SFS 1993:100, Högskoleförordningen, 6 kap, 3 §

59. Tillgänglig på www.netuniversity.se

60. Uppsala universitet. Studie- och yrkesvägledning vid Uppsala universitet: Mål och riktlinjer, tillgänglig på www.uu.se/Internt/Regelsamlingen

Studievägledning inom Nätuniversitetet är i första hand ett ansvar för de universitet och högskolor som samverkar inom Nätuniversitetet.

För att kunna fungera väl som studievägledare, med ansvar även för Nätuniversitetet, är tillgången till information betydelsefull inte bara för studenterna utan också för studievägledarna. Grundläggande är alltså relevant utformad och lätt tillgänglig information om studier och studievillkor. Goda kursbeskrivningar och generell utbildningsinformation är basen. Studieinformation är i första hand en angelägenhet för universitet och högskolor, men Nätuniversitetet har en viktig uppgift i att utforma riktlinjer speciellt för informationen om sitt utbildningsutbud och att göra den tillgänglig via portalen.

En utveckling av studievägledningens funktioner med interaktiva moment över nätet men fortfarande med basen vid universitet och högskolor borde vara möjlig. Arbetsgruppen vill föreslå att möjligheterna till ett sådant utvecklingsarbete undersöks. Gruppen ser också ett behov av fortbildning för studievägledare om villkoren för IT-stödd distansutbildning. Sådana moment bör ingå i studievägledarnas fortbildning och ges på distans. Erfarenhet från nätbaserad studievägledning bör tas till vara, t.ex. från långdistansutbildningen vid Uppsala universitet. Arbetsgruppen föreslår att myndigheten i samråd med universitet och högskolor på lämpligt sätt erbjuder fortbildning i första hand för studievägledare men också för annan administrativ personal som är engagerad i distansutbildningen.

Förslag till kriterier

God studievägledning för Nätuniversitetets studenter innebär att;

- studenter och studievägledare har tillgång till relevant, lättillgänglig och jämförbar utbildningsinformation
- studievägledare är förtrodda med villkoren för distansstudier och erbjuds fortbildning
- det i kursbeskrivningar finns hänvisning till ansvarig studievägledare.

V.2. GENOMFÖRANDE

I detta avsnitt presenteras ett mer allmänt angreppssätt vad gäller genomförande av IT-stödd distansutbildning, oavsett ämne eller program. Två huvudfrågor är här centrala, nämligen: Hur skall utbildningen gå till? och Varför bör den genomföras på detta sätt? Dessa frågor tillhör de professionella lärarna och måste relateras både till vem/vilka utbildningen avser och vad den handlar om, dvs. vilket ämne/program och vilket kursinnehåll som är aktuellt. I den följande framställningen handlar det därför inte om att ge konkreta råd om hur en IT-stödd distansutbildning skall genomföras utan snarare att lyfta fram vad som kan vara viktigt att beakta och reflektera kring när det gäller genomförandet av sådan utbildning.

V.2.1. Pedagogiskt förhållningssätt

Individens kunskapsutveckling har under senare år alltmer kommit att ses i relation till de sammanhang och de situationer som denne befinner sig i. Det innebär en förskjutning från att huvudsakligen betrakta lärandet som ett kognitivt fenomen till en fråga om deltagande i en social praktik, och i dagens diskussion om lärandet ersätts därför den psykologiska förståelsen av mer socialpsykologiska och antropologiska perspektiv.

Utifrån detta perspektiv blir det angeläget att följa och studera lärandeprocesser i olika lärmiljöer då vi ännu så länge inte har särskilt mycket kunskap om hur och vad studerande faktiskt lär i olika sammanhang. Flexibelt- och IT-stött lärande på distans är här av särskilt intresse att närmare utforska då vi i dagsläget behöver veta mer om hur ett sådant lärande tar gestalt i den pedagogiska praktiken.

Det mest påtagliga med det ovan beskrivna perspektivskiftet är att individen inte längre betraktas som objekt - ett inledningsvis tomt kärl som skall fyllas med viktiga kunskaper och riktiga värderingar. Individen uppfattas istället som ett aktivt lärande subjekt som lär i interaktion med sin omgivning och i samspel med andra. Med detta synsätt följer också att läraren inte längre skall förmedla eller överföra kunskap till den/de lärande utan istället inrikta sitt pedagogiska arbete på att organisera lärmiljöer och handleda de studerande i deras kunskapsbyggande, individuellt och/eller i grupp.⁶¹

De praktiskt pedagogiska konsekvenserna av detta synsätt är svårare att precisera, och det finns också en risk att göra det. En precisering kan nämligen uppfattas som en rekommenderad metod som skall tillämpas i all pedagogisk praktik. Det är snarare viktigt att understryka att det inte finns någon generell pedagogisk metod som fungerar i alla undervisningssammanhang, för alla studerande och för alla verksamma lärare. Uppfattningen att det finns en optimal och generellt giltig pedagogisk metod är svår att hitta vetenskapliga belägg för då en rad olika faktorer påverkar de resultat som uppnås. Som tidigare framhållits skiftar de pedagogiska idealen över tid, och idag framhålls vikten av att lära sig lära liksom det livslånga och livsvida lärandet - pedagogiska ideal som kan sägas ligga i linje med kunskapsrådets krav och behov.

Att se lärandet som process för en kvalitativ kunskapsutveckling kan dock vara ett fruktbart pedagogiskt förhållningssätt, när man som lärare och utbildningsledare skall organisera och genomföra undervisning.⁶² Utgår vi från att målgruppen har en heterogen sammansättning och att de enskilda individerna har kvalitativt olika uppfattningar om det innehåll som skall undervisas blir det i det närmaste självklart att starta varje ny kurs med att ta reda på studenternas initiala uppfattningar och erfarenheter, dvs. att ställa frågan: vad vet de redan om det som de skall lära? Med all sannolikhet finner vi en spridning av kvalitativt olika uppfattningar, och denna spridning utgör förutsättningar för individens lärande och påverkar utbildningsresultaten.

Det som kan sägas vara pedagogisk kvalitet är att anpassa lärandet till varje students utgångspunkt och att stödja hans/hennes kvalitativa kunskapsutveckling. Interaktionen mellan lärare och studenter, den lärande och de lärmedia som brukas liksom interaktionen studenterna sinsemellan och den tid som utnyttjas är faktorer som är avgörande för vilka resultat som uppnås. Den formella utbildningen har ett givet kursinnehåll och bestämda kvalitetskrav som prövas genom prov och examination. Därför måste också lärarna ta huvudansvaret för kursernas uppläggning.⁶³ Ett pedagogiskt förhållningssätt av detta slag kan vara giltigt på alla nivåer i utbildningssystemet och är också lika relevant för såväl närundervisning som IT-stött distansutbildning. Den stora skillnaden är emellertid att interaktionen mellan lärare och studenter och mellan studenterna huvudsakligen sker via nätet, och den sker ännu så länge huvudsakligen i skriftlig form.

61. Wännman Toresson, 2002, Kvinnor skapar kunskap på nätet

62. Marton & Booth, 2000, Om lärande

63. Laurillard, 2002, Rethinking University Teaching - a conversational framework for the effective use of learning technologies

I vår kultur är det skrivna ordet ett viktigt verktyg när det gäller att förmedla erfarenheter och erhålla kunskap om världen. Skriften är också central i den moderna informationstekniken och bör ses som ett medierande redskap. Inom informationstekniken finns en stor uppsättning tekniker för att skapa, sprida och använda texter i olika situationer och för olika syften. Skriften bör inte enbart uppfattas som ett kraftfullt redskap för kommunikation i begränsad mening. Genom skriften skapas också nya kriterier för kunskap, och till och med helt nya sätt att tänka och resonera. Att läsa, producera och använda skrift är alltså sociokulturella aktiviteter som innebär att man använder sig av praktiska och intellektuella tekniker i sin kommunikation med andra.⁶⁴

Den skriftliga kommunikationen är den klart dominerande kommunikationsformen i den IT-stödda distansutbildningen. Den moderna informationstekniken kräver av deltagarna att de inte bara skall kunna tillägna sig kunskap utifrån andras texter, utan att de också själva skall kunna uttrycka sig i skrift. De förväntas själva producera, i vissa fall ganska stora mängder, egen text. Att producera egen text är betydligt mera krävande än att konsumera andras texter. Säljö framhåller att för de flesta grupper i samhället, lärare inräknade, är skrivandet fortfarande inget naturligt inslag i vardagslivet. Att studera på distans via datorkommunikation kräver med andra ord delvis andra färdigheter än att studera på traditionellt sätt via närundervisning. Dels måste man kunna behärska vissa fysiska redskap som t.ex. datorn, dels måste man via skriften utveckla former för interaktion med såväl läraren som medstudera. En klar fördel med de skrivna texterna är att de, i motsats till muntlig kommunikation, finns kvar och att man utifrån dessa kan analysera både läroprocessen och genomförandeprocessen.⁶⁵ De på detta sätt dokumenterade processerna kan också tjäna som underlag för både utvecklingssamtal med enskilda studenter och för självvärdering och kritisk reflektion i lärarlaget. På så sätt kan såväl lärare som studenter nå kunskap om vad de själva lär och hur de lär.

Lärarens roll

Med det pedagogiska förhållningssätt som ovan redovisats följer som utgångspunkt att det är genom kommunikation och interaktion mellan människor som sociokulturella resurser skapas, men det är också genom kommunikation som de förs vidare. Man kan säga att språket bidrar till att skapa kunskap till skillnad från att kunskap överförs från en person till en annan då språket anses ge kunskap.⁶⁶ Förhållningssättet får konsekvenser för lärarrollen, och i enlighet med detta blir lärarens uppgift att stimulera lärandet genom att inte bara fokusera undervisningens innehåll utan även organisation och lärandemiljö. Lärarens roll förskjuts med andra ord från att vara en förmedlare av kunskap till en organisatör och handledare på individ- och gruppnivå.⁶⁷ Det hör därmed till lärarens uppgift att stimulera studenterna till kritiskt tänkande, att själva formulera problem och att inspirera dem att vara kreativa och nyfikna. I detta avseende är lärarrollen densamma oberoende av om utbildningen sker på campus eller på distans. Däremot kan man se att vissa lärarfunktioner får en mer framträdande roll för läraren i distansutbildning än i campusutbildning.⁶⁸

Vikten av dessa lärarfunktioner varierar beroende på utbildningens nivå, lärarens syn på kunskap och om undervisningen bedrivs på campus eller på distans. När det gäller distansutbildning är ämneskunskaper, kunskaper om planering, utveckling av läromedia och konstruktion av lärmiljöer alltid viktiga. De för läraren självklara orienteringarna mot undervisningens innehåll måste här konkurrera med en lika viktig fokusering på utbildningens genomförande och utformning. Denna fokusering kan bli alltmer angelägen med kravet på

64. Säljö, 2000, Lärande i praktiken

65. Dahlén & Hudner, 2002, Det virtuella seminariet - en plattform för lärande i distansutbildning

66. Säljö, 2000, Lärande i praktiken

67. Svedberg, 1997, Informationssökning med IT i ett pedagogiskt sammanhang

68. Ibid

ökad flexibilitet inte bara i tid och rum utan också vad gäller individuella val och ingångar i utbildningen. Den pedagogiska förnyelse inom högskoleutbildningen som efterlyses i den ovan nämnda regeringspropositionen ställer förvisso högskolans lärare inför många nya utmaningar. Många av dessa är ännu inte kända, och arbetsgruppen vill därför understryka vikten av mer långsiktiga utvärderingsstudier som följer och drar lärdomar av vad som faktisk sker i den pedagogiska praktiken vad gäller nätbaserad och IT-stödd distansutbildning.

All utbildning, vare sig den sker på campus eller på distans, kräver planering och förberedelse. Det finns dock vissa skillnader mellan de båda organisationsformerna. Planeringens fokus i campusundervisningen ligger på den tid som lärare och studenter är tillsammans, medan den i distansutbildning ligger på den tid som lärare och studenter är åtskilda.⁶⁹ En noggrann planering är extra viktig vid distansutbildning eftersom det då finns mindre utrymme för improvisationer och brister i planeringen är svåra att reparera under kursens gång. En väl strukturerad och informationsrik studiehandledning är här ett måste, men det krävs också omfattande förberedelser för att utveckla en stimulerande lärmiljö för distansstudenter. I dessa förberedelser ingår bl.a. planeringsarbete kring kursens innehåll och organisation där ett samarbete mellan olika lärosäten inte minst förutsätter tid för lärarlagen att samordna sina insatser.⁷⁰

I förberedelsearbetet ingår också planering kring hur olika tekniker kan användas och kombineras för interaktion och lärande. Skilda ämnen och program kräver här olika lösningar, och allteftersom det nätbaserade lärandet utvecklas tillkommer allt fler lösningar och modeller.⁷¹ Som tidigare framhållits passar inte alla lösningar och modeller i alla sammanhang. Problembaserat lärande har utvecklats och varit en ändamålsenlig modell i vårdutbildning men är inte självklart giltigt i all annan utbildning. Virtuella seminarier kan brukas för en interaktiv diskussion mellan kursdeltagarna, men fyller kanske inte någon funktion när deltagarna skall tillägna sig viss datakunskap. Laborationer, som kräver viss utrustning, kanske inte kan genomföras på annat sätt än att studenterna kommer till campus. Antalet obligatoriska sammankomster kan inte fixeras till att gälla generellt.

Arbetsgruppen rekommenderar att de sammankomster som erbjuds i huvudsak inte är obligatoriska. Om kursinnehållet kräver obligatorisk närvaro måste detta tydligt framgå i kursinformationen.

Som tidigare framhållits måste överväganden och lösningar relateras till målgruppen, innehållet i utbildningen/kursen och syftet med densamma. Olika insatser krävs beroende på om utbildningen/kursen vänder sig till exempelvis ungdomar som påbörjar sin grundutbildning eller till vuxna som vill bredda eller bygga på sin tidigare utbildning eller till vuxna i kompetensutveckling där det förutsätts ett samarbete med arbetsgivaren.⁷² Studenternas bakgrund har betydelse bland annat för vilket behov de har av stöd och uppmuntran under kursen. Studievana vuxna som går en vidareutbildning kräver inte samma typ av uppbackning från lärarna som vad ungdomar i grundutbildningen gör.

Majoriteten av dem som studerar på distans idag är vuxenstuderande. Flertalet har familj och arbetar vid sidan om studierna. Lärarna måste i sin planering ta hänsyn till detta för att studenterna skall kunna kombinera studier med förvärvsarbete och familjeliv. Som vuxenstuderande har man ett extra stort behov av information som ger god överblick över kursen, och en väl utarbetad studiehandledning kan här vara till hjälp. Som tidigare påpekats ingår i lärarens pla-

69. SOU 1998:83, På distans

70. Wännman Toresson & Östlund, 2002, Ny roll, ny kompetens för distansläraren

71. Rådet för högre utbildning och Blekinge tekniska Högskola, 2003

72. Bååth, 1996, Handbok för distansutbildnare

neringsarbete att utarbeta en studiehandledning med adekvat information. Ett annat syfte med studiehandledningen är att den skall vara undervisande och kompensera lärarens fysiska frånvaro. Det betyder att planering av undervisningen och själva genomförandet till stor del sker redan innan studenterna påbörjar utbildningen/kursen. Studiehandledningen bör vara formulerad på ett trevligt och lättstämigt sätt så att den redan inledningsvis fångar studenternas uppmärksamhet, intresse och motivation. När läraren skriver studiehandledningen måste han/hon se producerandet av densamma som en del av kursens undervisning och avsätta tillräckligt med tid eftersom det är en av de viktigaste funktionerna för läraren.⁷³

Studenternas möjligheter att utvärdera den kurs/utbildning de genomför är en viktig del av deras inflytande över vad som undervisas och hur undervisningen bedrivs. För att det skall bli meningsfullt för studenterna att utvärdera kurser, är det viktigt att det görs under kursens gång och inte enbart efter avslutad kurs. Då kan diskussioner föras mellan lärarna och studenterna om eventuella ändringar i utbildningen/kursen, och lärarna kan också motivera varför vissa ändringar inte görs. Används utvärderingar i syfte att förbättra såväl undervisningen som lärandet kan de bli ett positivt instrument för kvalitativ utveckling, och det är denna utveckling som står i förgrunden vid en bedömning av kvalitetsarbetet. I detta arbete har samtliga delaktiga och berörda ett delat ansvar, men för att ett nätbaserat lärande och IT-stödd distansutbildning skall utvecklas mot de mål de förknippas med behöver olika former av stöd diskuteras, prövas och utvärderas.

Förslag till kriterier

Genomförandet av kurser inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- kurserna utgår från studenternas förutsättningar och behov
- det finns en väl utarbetad studiehandledning där ramar och villkor för studierna anges och där studenten får god handledning i sina studier
- eventuella sammankomster styrs av kursernas innehåll
- tillräckliga resurser i form av lärartid avsätts både vid planerings- och genomförandefasen
- kurserna kontinuerligt är föremål för kursvärderingar och självvärderingar. Utvärderingar bildar sedan underlag för förbättringar och utveckling av utbildningen.

V.2.2. Examinationsformer

I högskolelagens 1 kap § 4 respektive § 9 finns angivet kvalitetskrav för utbildning och forskning samt mål för grundläggande högskoleutbildning.⁷⁴ Angivna mål och kvalitetskrav gäller för utbildning som ges vid campus såväl som för IT-stödd distansutbildning. För att uppnå målen och kvalitetskraven krävs en integrering av undervisningsformer och examinationsformer. Detta blir allt viktigare efterhand som studentantalet ökar och grupperna blir allt mer heterogena. Studenter med olika bakgrund och traditionellt lägre studiebenägenhet ställer krav på förändrade undervisnings- och examinationsformer.

Den IT-stödda distansutbildningen har vuxit och blivit en möjlighet i uppdraget att öka och bredda rekrytering av studenter till högskolan. Det skall var en självklarhet för studenten att studier kan bedrivas såväl på distans som på campus med samma kvalitet.

73. Bååth, 1996, Handbok för distansutbildare och Dahlén, 1997, Att skriva studiehandledning - manual för författare i distansutbildning
74. SFS, 1992:1434, Högskolelagen

Frågor som ofta ställs i samband med IT-stödd distansutbildning är; Kan examination ske med bibehållen kvalitet och vem är det egentligen som examineras? Utgångspunkten för frågorna är att studenten normalt har befunnit sig på campus och att traditionella examinationsformer använts, som t.ex. salstentamina. Med förändrad pedagogik och förändrade examinationsformer förändras också frågorna.

I Högskoleverkets rapport Examination vid universitet och högskolor - ur studentens synvinkel framgår att studenterna upplever att de har mycket litet inflytande över hur examinationerna utformas.⁷⁵ De lyfter bl.a. fram problemet med att examinationen oftast mäter faktakunskap och att undervisningen ofta kommer i skymundan för examinationerna. Undervisningsformerna har förbättrats men examinationsformerna har inte utvecklats i samma takt. De framhåller också vikten av att examinationerna skall utgöra ett inläringstillfälle. I rapporten Rättssäker examination anser Högskoleverket bl.a. att lärosäten och institutioner bör utveckla och förbättra riktlinjer för examination.⁷⁶

Den pedagogiska utveckling som sker vid lärosätena i dag bör beakta studenternas krav samt ha sin utgångspunkt i att undervisningen också skall kunna ges via nätet. Det blir allt vanligare att studenten i sina studier växlar mellan campusutbildning och IT-stödd distansutbildning. En viktig kvalitetsaspekt är att studenten då kan känna sig trygg i sin studiemiljö. Detta sker bl a genom att en likartad pedagogik används vid campus och vid IT-stödd distansutbildning.

Krav på förnyelse i undervisning och examination

I och med inrättandet av Myndigheten för Sveriges nätuniversitet har IT-stödd distansutbildning fått en alltmer framskjutande roll inom dagens högskoleutbildning. Alltfler lärosäten knyts till Nätuniversitetet, och denna form av utbildning är ett alternativ till traditionell campusutbildning. Lika viktigt som det är att inte "nätifiera" traditionell campusutbildning, lika viktigt är det att inte fastna i traditionella examinationsformer utan skapa examinationsformer, som bidrar till en kvalitetshöjning av utbildningen. Detta är möjligt genom att skapa nya lärandemiljöer med attraktiva undervisningsformer, där examinationen utgör en del av inlärningsprocessen.

Lärosätenas kvalitetskriterier skall vara samma oavsett studieform. Utgångspunkten för all utbildning bör vara att skapa modeller som stärker inläringen för studenten och leder fram till att undervisningsformen utgör en del av examinationen, en löpande examination. Undervisningsformerna skall utvecklas så att de ger studenterna en större drivkraft att ta till sig materialet. För detta krävs tydligt material att arbeta med, ett material som tar hänsyn till behovet av ny stimulans och återkoppling.

En löpande examination bygger på studentens delaktighet i inlärningsprocessen. Interaktivitet mellan studenter på campus och studenter på distans samt mellan lärare och student bör utvecklas vidare inom IT-stödd utbildning. Undervisningsformen ger unika möjligheter till samverkan lärosäten emellan både nationellt och internationellt. Genom denna interaktivitet säkras kvalitetskriterierna för examinationen.

Erfarenheten visar att examination över nätet i dag inte utgör något hinder för hög kvalitet. Formerna kan växla beroende på kursens utformning och nivå. Genom kontinuerliga inlämnings- och övningsuppgifter tränar studenten hela

75. Högskoleverket, 1997, Examination vid universitet och högskolor - ur studentens synvinkel
76. Högskoleverket, 1998:39 R, Rättssäker examination, en tillsynsrapport

tiden sin förmåga att skriva och uttrycka sig, att vara analytisk och att tänka kritiskt blir en nödvändighet. Personlig och individanpassad återkoppling ger studenten säkerhet i studierna, och läraren ges möjlighet att rikta handledningen beroende på studentens behov. Möjlighet finns också till tidsbegränsade tentamina över nätet, författande av PM eller hemtentamina där ett större kunskapssammanhang kan lyftas fram. I kurser där laborationer krävs kan dessa i vissa fall läggas ut på nätet och studenten ges möjlighet att arbeta oberoende av tid och rum. För studenter med funktionshinder kan olika examinationsformer erbjudas.

Inom vissa moment krävs aktivt deltagande i diskussioner med självständiga inlägg och kommentarer på andras inlägg. Detta möjliggörs genom organiserade chat-seminarier och diskussionsfora. Att självständigt formulera problem och analysera givna problem är en nödvändig träning, framförallt när det gäller studier på högre nivåer. Granskning av texter och arbeten kan förekomma kontinuerligt. Exempelvis vid ventilering av uppsatser finns möjlighet till ett vidgat seminarium genom att fler studenter kan delta i diskussionen. Det nätburna seminariet skapar förutsättningar för en interaktion mellan distansstudenter och campusstudenter samt förutsättningar för den enskilde studenten att vara aktiv på sina egna villkor. Möjlighet till internationella seminarier och extern examination stärker kvaliteten och ger studenten ett vidgat perspektiv.

Om inte kravet på kursen är att den skall kunna läsas helt oberoende av tid och rum finns väl utvecklade samarbetsformer för undervisning och examination med Nätverket för kommunala lärcentra, NITUS.

När undervisning bedrivs på ett sådant sätt att examinationen utgör en del av inlärningsprocessen har läraren och studenten en kontinuerlig kontakt under hela kursen. Genom att studenten hela tiden måste uttrycka sig i skrift får läraren en mycket god kännedom om honom/henne och det har visat sig att läraren faktiskt känner distansstudenten minst lika bra som campusstudenten.

Att arbeta med processinriktad inläring ställer stora krav på läraren. Det är av största vikt att det skapas stöd och tidsmässiga resurser för läraren så att ett kontinuerligt kvalitetsarbete kan integreras i utbildningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att de krav som ställs på förnyelse i undervisning och examination gäller oavsett studieform. Eftersom IT-stödd distansutbildning i dag är ett alternativ inom högre utbildning är det av största vikt att inga udda kvalitetskrav formuleras för denna studieform utan att den pedagogiska utvecklingen sker utifrån ett helhetsperspektiv, där flexibla lösningar tas fram som kan användas såväl på campus som på distans.

Förslag till kriterier

Examinationsformerna vid kurser inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- samma kvalitetskrav ställs på examinationen oavsett studieform
- examinationen utvecklas så att den utgör en del av inlärningsprocessen
- examinationsformen anpassas till respektive kurs.

V.3 RESULTAT OCH UPPFÖLJNING

Resultat som begrepp är mångtydigt. När det gäller högre utbildning kan det dels syfta på vad studenterna lärt sig under utbildningen, dels på vad utbildningsanordnaren presterat. Det senare innebär en redogörelse för verksamhetens resultat av liknande slag som den som ges i årsredovisningen. Redogörelsen kan ha bäring på såväl verksamhetens effektivitet som på kvaliteten i prestationerna. I enlighet med kvalitetsarbetsmodellen föreslår arbetsgruppen att fokus läggs på redovisning och analys av verksamhetens resultat.

En del i resultatredovisningen avser statistik för utbildning inom Nätuniversitetet. På samma sätt som inom annan grundutbildning bör t. ex. i årsredovisningarna anges;

- antal kurser, fördelat på utbildningsområden
- antal helårsstudenter och helårsprestationer, prestationsgrad
- antal individer, ålder, kön
- antal sökande

Likaså bör utfall av rekryteringsåtgärder, jämförelser med annan grundutbildning t.ex. vad gäller nätstudenternas tidigare utbildning och sysselsättning samt genomströmning belysas. Orsaken till tidiga avhopp från kurser samt genomströmning på individnivå, bland annat med tanke på att många vuxna läser för kunskaperna och inte för poängen, är andra områden för analyser. Det bör finnas system vid lärosätena som gör det möjligt att ta fram information om dessa förhållanden.

En annan del i uppföljningsarbetet avser

- kursvärderingar, studenternas perspektiv
- självvärdering, lärarnas perspektiv

För kursvärderingar bör system på nätet utvecklas och användas. Brukarperspektivet är angeläget samtidigt som man måste se till att studenternas anonymitet och lärarnas integritet säkras. Redan nu finns ofta kursvärdering kopplat till de plattformar som används.

En annan typ av utvärdering avser speciella undersökningar hos arbetsgivare och samarbetspartner, där Nätuniversitetet uppmärksammas.

Översiktligt kan uppföljningsfrågorna vid lärosätena sammanfattas enligt följande:

- Har utbildningen via Nätuniversitetet bidragit till ökad tillgänglighet och breddad rekrytering?
- Erbjuder utbildningen via Nätuniversitetet möjligheter till breddning och fördjupning?
- Fungerar supportorganisationen, biblioteksstödet och möjligheterna till kompetensutveckling?
- Finns det fungerande former för studentinflytande?
- Fungerar vägledningen?
- Täcker Nätuniversitetet nationellt utbildningsbehov som annars inte tillgodoses inom universitet och högskolor?
- Utgår kurserna från studenternas förutsättningar och behov?
- Erbjuds goda lärmiljöer?
- Fungerar examinationen som en del i inlärningsprocessen?

- Är studenterna delaktiga i utvärdering och utformning av kurser?
- Är utbildningarna integrerade i organisation och verksamhetsplanering?

VI. Fortsatt arbete med kvalitetsfrågor på nationell nivå

Arbetsgruppen anser att det är viktigt att myndigheten följer lärosätenas arbete med kvalitetsbedömning och utveckling av kvaliteten i IT-stödd distansutbildning. Gruppen menar att den modell och de kriterier som här föreslagits bör utvärderas efter ett par år. Likaså bör myndigheten följa Högskoleverkets arbete med bedömning av kvaliteten i den utbildning som ges via Nätuniversitetet inom ramen för sexårsprogrammet.

Arbetsgruppen anser det även angeläget att myndigheten erbjuder seminarier och andra aktiviteter i syfte att utveckla kvaliteten i IT-stödd distansutbildning. Målgruppen för dessa seminarier bör vara utbildningsansvariga och lärare vid lärosätena.

Arbetsgruppen vill också understryka vikten av att myndigheten även fortsättningsvis inbjuder och stimulerar universitet och högskolor till samverkan i utveckling och genomförande av kurser och utbildningsprogram.

Likaså är myndighetens kontakt med SFS om samordning av studentkårsavgifter för nätstudenter angelägen. Här vill arbetsgruppen fästa uppmärksamheten på ett beslut i Överklagandenämnden för högskolan (2003-04-11. reg.nr. 44-953-02). Enligt detta beslut, med hänvisning bl.a. till förordningen om studerandekårer, nationer och studentföreningar (1983:18), paragraferna 4, 6 och 10, fastställde överklagandenämnden att en distansstudent hade rätt till begränsat medlemskap i sin studerandekår. Han hade heller ingen skyldighet att tillhöra nation eller studentförening.

Arbetsgruppen föreslår att en nätbaserad introduktionsutbildning till IT-stödd distansutbildning erbjuds studenterna inom Nätuniversitetet, lokalt eller via Nätuniversitetet. Denna utbildning bör organiseras i form av moduler. En introduktionsutbildning bör kunna fungera som ett prognosinstrument, där studenten efter kursen har fått en uppfattning om sina förutsättningar att genomföra den planerade kursen, hur mycket tid som krävs, vilka kunskaper i engelska som är nödvändiga och vad ett analytiskt och kritiskt förhållningssätt till kunskap kan innebära. Andra moment bör avse grundläggande IT-utbildning och informationssökning via nätet, ev. i samarbete med biblioteken. Denna utbildning bör också ge möjligheter för funktionshindrade att testa sin tekniska utrustning. Ansvaret för att tillhandahålla den nätbaserade introduktionsutbildningen föreslås ligga på myndigheten.

VII. Förslag till kriterier, sammanfattning

Förslag till kriterier avseende organisatoriska förutsättningar, avsnitt V.1

Ökad tillgänglighet till kurser och utbildningar inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- utbildningen har en sådan utformning att studenterna kan delta med stor flexibilitet i tid och rum
- teknikstödet är utformat med hänsyn till utbildningens innehåll och målgrupp
- studenterna får adekvat utbildning och handledning i den teknik som används i den aktuella utbildningen samt utbildning i nätbaserad informationssökning.

Breddad rekrytering till Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- aktivt rekryteringsarbete bedrivs för att informera presumtiva studenter
- stöd och vägledning erbjuds för grupper från studieovana miljöer, till exempel via lärcentra eller annan organiserad lärmiljö
- utbudet av kurser och program är varierat och erbjuder goda valmöjligheter
- tidigare kunskap och yrkeserfarenhet, formell och icke formell, kan tillgodoräknas/valideras
- utbildningsanordnare sörjer för att studenter med funktionshinder får tillgång till adekvat stöd
- rekryteringen följs upp och redovisas både på lokal och på nationell nivå.

Kursutbud och tillgodoräknande av tidigare studier inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- samplanering och samarbete mellan olika lärosäten utvecklas så att utbudet av kurser och program täcker de flesta utbildningsområden på olika nivåer
- lärosäten har beredskap att godkänna varandras kursplaner och samarbetar för att underlätta tillgodoräknande
- goda rutiner för tillgodoräknande av tidigare utbildning från universitet och högskolor har skapats.

Kompetens att bedriva IT-stödd distansutbildning inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- den IT-stödda distansutbildningen är förankrad på alla ledningsnivåer inom lärosätet och utgör en integrerad del av organisation och verksamhetsplanering med tillräckliga resurser

- den pedagogiska utbildningen för lärare också inkluderar den IT-stödda distansutbildningen
- olika personalkategorier involverade i Nätuniversitetets kurser erbjuds kompetensutveckling inom området
- utbildarteam med olika kompetenser finns på lärosätet
- arbetslag för planering och genomförande av IT-stödd distansutbildning etableras
- lärarna medverkar både i campusutbildning och i nätbaserad utbildning samt har möjligheter till forskning.

Inflytande för studenter inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- tydlig information om rättigheter och skyldigheter ges till studenterna inför utbildningens början
- studenterna har god information om kontaktpersoner i olika ärenden
- adekvat information ges av kursledningen och studentkåren gemensamt och finns på institutionens/kursens hemsida
- distansstudenternas delaktighet och inflytande är en gemensam fråga för lärosätet och studentkåren
- studentinformationen är utformad även för distansstudenterna.

Teknikstöd och -support inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- teknikstödet är utformat så att det medger en hög grad av tillgänglighet
- teknik och tekniksupport fungerar även för funktionshindrade
- tekniksupport erbjuds all personal som är engagerad i utbildningen
- kontinuerlig tekniksupport för studenter och lärare, både dag- och kvällstid, erbjuds
- studenterna har tillgång till utbildning i den teknik som används.

Biblioteksservice för studenter inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- likvärdig biblioteksservice erbjuds distansstudenter och studenter på högskoleorter
- biblioteken har resurser för utbildning i informationskompetens
- utbildning i informationskompetens är väl integrerad med ämnesundervisningen och bygger på ett utvecklat samarbete mellan lärare och bibliotekarier
- biblioteken har väl fungerande hemsidor som stödjer distansstudier
- det finns ett väl fungerande system för distribution av litteratur

- bibliotekarierådgivning i informationsökning finns även utanför normal kontorstid.

Studievägledning för Nätuniversitetets studenter innebär att;

- studenter och studievägledare har tillgång till relevant, lättillgänglig och jämförbar utbildningsinformation
- studievägledare är förtrodda med villkoren för distansstudier och erbjuds fortbildning
- det i kursbeskrivningar finns hänvisning till ansvarig studievägledare.

Förslag till kriterier avseende genomförandeprocessen, avsnitt V.2

Genomförandet av kurser inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- kurserna utgår från studenternas förutsättningar och behov
- det finns en väl utarbetad studiehandledning där ramar och villkor för studierna anges och där studenten får god handledning i sina studier
- eventuella sammankomster styrs av kursernas innehåll
- tillräckliga resurser i form av lärartid avsätts både vid planerings- och genomförandefasen
- kurserna kontinuerligt är föremål för kursvärderingar och självvärderingar. Utvärderingar bildar sedan underlag för förbättringar och utveckling av utbildningen.

Examinationsformerna vid kurser inom Nätuniversitetet kännetecknas av att;

- samma kvalitetskrav ställs på examinationen oavsett studieform
- examinationen utvecklas så att den utgör en del av inlärningsprocessen
- examinationsformen anpassas till respektive kurs.

Förslag till kriterier avseende resultat och uppföljning, avsnitt V.3

Uppföljningen av utbildning inom Nätuniversitetet kännetecknas av;

- Statistikuppföljning
- Kursvärderingar

Uppföljningsfrågor;

- Har utbildningen via Nätuniversitetet bidragit till ökad tillgänglighet och breddad rekrytering?
- Erbjuder utbildningen via Nätuniversitetet möjligheter till breddning och fördjupning?
- Fungerar supportorganisationen, biblioteksstödet och möjligheterna till kompetensutveckling?

- Finns det fungerande former för studentinflytande?
- Fungerar vägledningen?
- Täcker Nätuniversitetet nationellt utbildningsbehov som annars inte tillgodoses inom universitet och högskolor?
- Utgår kurserna från studenternas förutsättningar och behov?
- Erbjuds goda lärmiljöer?
- Fungerar examinationen som en del i inlärningsprocessen?
- Är studenterna delaktiga i utvärdering och utformning av kurser?
- Är utbildningarna integrerade i organisation och verksamhetsplanering?

VIII. Referenslista

Andersson, Inger M. (2002). Pedagogisk skicklighet - vad är det? I Margareta Gisselberg, (red) Distanslärare och distanslärande- en antologi. Härnösand. Distansutbildningsmyndigheten Rapport 6:2002.

American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. (1989). Final Report. Tillgänglig på <http://www.infolit.org/documents/89Report.htm>

Breivik, Patricia Senn. (1998). Student learning in the information age. Washington, D.C.: American Council on Education; Phoenix, Arizona: Oryx.

Bååth, J. A. (1996). Handbok för distansutbildare. Stockholm: Bilda förlag.

Dahlén, Siv. (1997). Att skriva studiehandledning - manual för författare i distansutbildning. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Dahlén, Siv. & Hudner, Tor. (2002). Det virtuella seminariet - en plattform för lärande i distansutbildning. Rapporter från Institutionen för lärarutbildning 2002:1. Uppsala universitet.

De europeiska universitetens Magna Charta, 1988 tillgänglig på www.uu.se/Internt/Regelsamlingen

Gellerstam, Göran. (2001). Den första uppgiften. Högskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärande miljö. Rapport sammanställd på uppdrag av BIBSAM, Kungliga biblioteket.

Grace, L.J. & Smith, P.J. (2001). Flexible delivery in the Australian vocational education and training sector. Barriers to success identified in case studies of four adult learners. Distance education nr 22 (2).

Harnesk, Jakob. (2002). Biblioteksservice för distansstuderande. En förstudie. Härnösand Distansutbildningsmyndigheten. Rapport 7:2002.

Högskoleverket (1997) Examination vid universitet och högskolor - ur studentens synvinkel Högskoleverkets rapportserie 1997:10 S.

Högskoleverket (1998) Rättssäker examination, en tillsynsrapport. Högskoleverkets rapportserie 1998:39R.

Högskoleverket (2001). Högskoleverkets utvärderingar - från bedömning av kvalitetsarbete till bedömning av kvalitet. Högskoleverkets rapportserie 2001:8 R.

Laurillard, Diana. (2002). Rethinking University Teaching - a conversational framework for the effective use of learning technologies. 2nd edition. London. Routledge/Falmer.

Liedman, Sven-Erik (2002). Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper. Stockholm. Albert Bonniers Förlag.

Lindberg-Sand, Åsa. (2001). Biblioteksbarometer 2000, Lund. Utvärderingsenheten, Lunds universitet. Rapport 2001:210

Ljusberg, Marlen (2002). Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001. Östersund. Glesbygdsverket.

Marton, Ference. & Booth, Shirley. (2000). Om lärande. Lund. Studentlitteratur

Myringer, Brittmarie. & Wigforss, Eva (2002). Guide för nätbaserad distansutbildning vid högskola och universitet. Fov rapport nr 3, Lunds universitet, Sekretariatet för fortbildning, vidareutbildning och distansutbildning.

Nätuniversitetet (2002) Kursutbudet inom Nätuniversitetet hösten 2002. Rapport (2002-11-19), Tillgänglig www.netuniversity.se

Regeringens proposition 1999/2000:28. Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan. Utbildningsdepartementet

Regeringens proposition 2001/02:15. Den öppna högskolan. Utbildningsdepartementet

Richardsson, G. Spjutspets mot framtiden? Skolministrar, riksdagsmän och SÖ-chefen om skola och skolpolitik. Stockholm: Föreningen för svensk undervisningshistoria. Carlssons bokförlag

Roos, Gunilla. (2002): Nya studerande. Studerande vid studiecentra i Hälsingland läsåret 1997/98. Rapport 5, Studiecentra Hälsingland.

Rådet för högre utbildning och Blekinge tekniska högskola (2003). Att lära på nätet. Intryck och reflexioner från EASA 2002/Netlearning 2002. Rådet för högre utbildning

Statens offentliga utredningar (SOU 1998:57). Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. Utredning om distansmetoder inom utbildning. Distansutbildningskommitten (DUKOM).

Statens offentliga utredningar. (SOU 1998:83). På distans. Stockholm. Utbildningsdepartementet

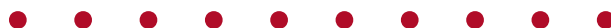
Statens offentliga utredningar. (SOU 1998:84) Flexibel utbildning på distans. Stockholm. Utbildningsdepartementet.

Statens offentliga utredningar (SOU 2001:13) Utredning om pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen. Stockholm. Utbildningsdepartementet.

Svedberg, S. (1997). Informationssökning med IT i ett pedagogiskt sammanhang. Hässelby. Runa förlag.

Svensk författningssamling. Förordning (1983:18). Om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor.

Svensk författningssamling. Bibliotekslagen (1996:1596) (omtryck 1998:1249)

Svensk författningssamling. Förordning (1995:945) med instruktion för högskoleverket

Svensk författningssamling. Förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för handikappolitiken

Svensk författningssamling. Förordning (2002:25) om samverkan genom Sveriges nätuniversitet

Svensk författningssamling. Förordning (2002:26) med instruktion för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet

Svensk Författningssamling. Förordning (1999:249) med instruktion för Distansutbildningsmyndigheten (Upphävd genom SFS 2002:27)

Svensk författningssamling. Högskoleförordningen (1993:100)

Svensk författningssamling. Högskolelagen (1992:1434)

Svensk författningssamling. Lag om likabehandling av studenter i högskolan (2002:1286)

Sveriges förenade studentkårer. (2001) Inflytande på distans. Rapport om distansutbildning. Dnr U27-3/010. Sveriges förenade studentkårer.

Säljö, Roger (2000) Lärande i praktiken - ett sociokulturellt perspektiv. Bokförlaget Prisma. Stockholm.

Söderberg, Anders & Anderberg, Peter. Funktionshinder och distansutbildning. Härnösand. Distansutbildningsmyndigheten. Rapport 2001:2

The European Higher Education Area, Joint declaration of the European Ministers of Education, 1999, tillgänglig på http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf

The Institute for Higher Education Policy. (2000). Quality on the line. Benchmarks for success in internetbased distance education.

Utbildningsdepartementet. (2001). Debatten om det livslånga lärandet. Den nationella konsultationen om EU-kommissionens memorandum om livslångt lärande 2001. Utbildningsdepartementets skriftserie. Rapport 5

Utbildningsdepartementet. (2001). Utredning om en myndighet för Sveriges nätuniversitet. U2001:07

Uppsala universitet. Studie- och yrkesvägledning vid Uppsala universitet: Mål och riktlinjer, tillgänglig på www.uu.se/Internt/Regelsamlingen

Wännman Toresson, Gunnel. (2002). Kvinnor skapar kunskap på nätet. Datorbaserad fortbildning för lärare. Akademisk avhandling Umeå universitet. Pedagogiska institutionen.

Wännman Toresson, Gunnel. & Östlund, Berit. (2002). Ny roll, ny kompetens för distansläraren. I Gisselberg, M. (red) Distanslärare och distanslärande.

Distansutbildningsmyndigheten. Rapport 6:2002.

Åström, Eva. (1988). Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd.
Utredning om distansmetoder inom utbildning. (SOU 1998:57).
Distansutbildningskommittén (DUKOM).

www.hi.se Hjälpmedelsinstitutets anvisningar

www.netuniversity.se Nätuniversitetets hemsida

Bilaga 1

Projektbeskrivning
2002-08-14

Arbete med kvalitetskriterier för Nätuniversitetets kurser

1. Grundläggande förutsättningar i förordningstexter och regleringsbrev

I förordningen för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet (SFS 2002:26) anges

1 § Myndigheten för Sveriges nätuniversitet skall ansvara för vissa uppgifter i anslutning till Sveriges nätuniversitet och i samverkan med universitet och högskolor främja utveckling av utbildning som bedrivs på distans och som grundas på informations- och kommunikationsteknik (IT-stödd distansutbildning).

2 § Myndigheten skall särskilt

- registrera sådan IT-stödd distansutbildning som anmälts enligt förordningen (2002:25) om samverkan genom Sveriges nätuniversitet,
- presentera nätuniversitetets utbud av IT-stödd distansutbildning elektroniskt,
- svara för administration och samordning av nätuniversitetets verksamhet,
- fördela medel för att främja nätuniversitetets utveckling och stimulera utveckling av IT-stödd distansutbildning, och
- verka för en ökad tillämpning av nationella och internationella kunskaper och erfarenheter av IT-stödd distansutbildning.

Myndigheten skall vid fullgörande av sina uppgifter beakta studenternas perspektiv.

I förordningen om samverkan genom Sveriges nätuniversitet (SFS 2002:25) anges

2 § De universitet och högskolor som medverkar i Sveriges nätuniversitet skall samverka i frågor som rör utbildningen, såsom antagning, tillgodoräknande, vägledning och information.

Varje universitet och högskola anordnar och svarar dock själv för den utbildning som ingår i Nätuniversitetet. Utbildningen anordnas i enlighet med bestämmelserna i högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100).

3 § Myndigheten skall meddela föreskrifter om vilka uppgifter en anmälan för registrering skall innehålla.

I förordning med instruktion för Högskoleverket (SFS 1995:945) anges specifikt att Högskoleverket bland annat skall

- följa upp och utvärdera utbildningen, forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet inom högskolan med beaktande av verksamhetens roll och sätt att fungera i förhållande till samhällets och arbetslivets utveckling och kompetensbehov
- sammanfatta och publicera resultaten av sitt arbete med uppföljning, utvärdering och tillsyn
- stödja och främja arbetet vid universitet och högskolor med att förbättra verksamhetens kvalitet

I Högskolelagen anges

1 kap, 4 § Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

De tillgängliga resurserna skall utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten. Kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna.

2 kap, 2 § Styrelsen för en högskola har inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs.

I regleringsbrev för år 2002 anges att målet för politikområdet Utbildningspolitik är att Sverige skall vara

en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. Mål för högskoleverksamheten är att öka kvaliteten och den internationella konkurrenskraften inom högre utbildning och forskning. Myndigheter vars verksamhet skall bidra till målet för verksamhetsområdet är universitet och högskolor, Högskoleverket, Verket för högskoleservice, Myndigheten för Sveriges nätuniversitet, Internationella programkontoret för utbildningsområdet samt Svenska institutet (Statsliggaren 2002, s 259).

Målet för Sveriges nätuniversitet är att öka tillgängligheten och omfattningen av IT-stödd distansutbildning. Målet för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet är att utveckla ett kraftfullt stöd av hög kvalitet och relevans till nätuniversitetet. Myndigheten skall bland annat vägleda universitet och högskolor om vad som är IT-stödd distansutbildning och kan registreras inom nätuniversitetet samt identifiera områden inom vilka IT-stödd distansutbildning saknas och stimulera lärosätena att utveckla sådana kurser inom sådana områden (Statsliggaren 2002, s 259-260).

II. Kommentarer

Begreppen kvalitetsarbete eller kvalitetssäkring nämns inte i förordningstexterna för Nätuniversitetet. Högskolelagen föreskriver hög kvalitet och kvalitetsarbete. Kvalitetsarbetet är således en angelägenhet för universitet och högskolor som skall främjas av Högskoleverket. Högskoleverket skall enligt sin instruktion stödja och främja arbetet vid universitet och högskolor med att förbättra verksamhetens kvalitet.

Även i regleringsbrevet är kvalitetsmålet uttalat. Myndigheten skall utveckla ett kraftfullt stöd av hög kvalitet och relevans till nätuniversitetet.

Det bör inledningsvis fastslås att Myndigheten för Sveriges nätuniversitet inte har något ansvar för utbildningarnas kvalitet och uppläggning vad gäller innehållet i utbildningarna. Detta ansvar åvilar universitet och högskolor.

I förordningstexterna för Nätuniversitetet är följande uppgifter dock av särskilt intresse för det arbete med kvalitetsfrågor som rör utformningen av IT-stödet:

- Myndighetens uppgift att i samverkan med universitet och högskolor främja utveckling av IT-stödd distansutbildning.
- Fördelning av medel för att främja nätuniversitetets utveckling och stimulera utveckling av IT-stödd distansutbildning.
- Verka för en ökad tillämpning av nationella och internationella kunskaper och erfarenheter av IT-stödd distansutbildning.

Skrivningarna i regleringsbrevet om vägledning om vad som är IT-stödd distansutbildning understryker uppgiften att främja utveckling. Uppgiften att identifiera områden som saknas distansutbildning och att stimulera utvecklingen av kurser inom dessa områden är en annan dimension av samma uppgift.

III. Myndighetens arbete med kvalitetsfrågorna

Utarbetande av kvalitetskriterier

En viktig uppgift för myndigheten är att främja den kvalitativa utvecklingen av IT-stödd distansutbildning. Kvaliteten på innehållet i kurser och utbildningsprogram är institutionernas och fakulteternas/motsvarande ansvar, inte Nätuniversitetets.

De universitet och högskolor som medverkar i nätuniversitetet skall däremot i samverkan med myndigheten utveckla kriterier för kvaliteten i planering, utformning och genomförande av utbildning, d.v.s. presentation, uppläggning, IKT-stöd, studiehandledningar och dialog med studerande m.m. Myndighetens ansvar i denna del avser förslag till riktlinjer och rekommendationer, anordnande av seminarier etc.

En annan aspekt av kvalitetsarbetet avser identifiering av områden som saknar IT-stödd distansutbildning och förslag till åtgärder för en kvantitativ utveckling. Denna uppgift ligger dock utanför kvalitetsgruppens arbete.

För arbetet med den kvalitativa utvecklingen av IT-stödd distansutbildning, tillsätter myndigheten en arbetsgrupp med expertis hämtad från universitet och högskolor, som senast 2003-04-01 redovisar sitt arbete i form av en rapport, där förslag till kvalitetskriterier för Nätuniversitetets utbildningsutbud formulerats, liksom förslag till fortsatt arbete med kvalitetsfrågor.

Kriterierna skall avse planering, utformning och genomförande av kurser och program beträffande framför allt:

- Den pedagogiska användningen av olika medier
- Utformning av studiehandledning
- Dialogen med studerande
- Former för examination

Hur kvalitetsarbetet skall utformas och genomföras, samt vilka ytterligare aspekter på kvalitet som bör behandlas, är frågor som arbetsgruppen skall ta ställning till i samråd med myndigheten. Arbetsgruppen skall också inhämta erfarenheter både nationellt och internationellt.

Arbetet med kvalitetsfrågor bör i huvudsak utformas och genomföras i samråd med Högskoleverket och komplettera dess kvalitetsgranskande uppgifter. Representant från HSV bör därför ingå i arbetsgruppen.

Arbetsgruppen skall också hålla myndigheten kontinuerligt informerad.

Rapporten skall, efter att ha presenterats för myndigheten och Nätuniversitetets styrelse, gå ut till universitet och högskolor för inhämtande av synpunkter. En slutlig version skall föreligga senast 2003-09-01.

Arbetsgruppen kan under arbetets gång inbjuda till seminarier, hearings etc för att pröva idéer och förankra förslag.

Bilaga 2

Arbetsgruppens studieresa till London den 26 - 30 januari 2003

Syftet med studieresan var att se hur organisationer med erfarenhet av distansutbildning, både traditionell och IT-baserad, arbetar för att skapa en hög kvalitet i utbildningen. Ett annat syfte var att skapa en gemensam referensram inom arbetsgruppen beträffande kvalitetsfrågor och IT-stödd distansutbildning. Förutom möten med forskare och studiebesök hade gruppen egna överläggningar. Nedan följer en kort sammanfattning av studieresan.

Gruppen träffade forskare med bred erfarenhet av frågor om kvalitet i högre utbildning i England och i andra länder. Seminarier och diskussioner hölls med professor Robin Middlehurst, Centre for Policy and Change in Higher Education, University of Surrey, professor Lee Harvey, Centre for Research into Quality, University of Central England in Birmingham, professor Diana Laurillard, Department for Education and Skills, professor John Brennan, ledare för Center for Higher Education Research and Information (CHERI) och professor Richard Lewis verksam vid samma organisation. Gruppen gjorde studiebesök på Open University, Milton Keynes och UK eUniversities Worldwide Limited. Gruppen träffade även David Buckingham, tjänsteman vid Quality Assurance Agency och ansvarig för utvecklingen av kvalitetsbedömningar av distansutbildning.

Robbin Middlehurst har i olika sammanhang analyserat kvalitetsarbetsbedömningar och kvalitetsbedömningar i det engelska systemet. Hon har under senare år ägnat sig åt internationellt jämförande studier av högre utbildning, framför allt distansutbildning som säljs över nationsgränser. Middlehurst menar att begrepp inom området e-learning, distansutbildning och nätburen utbildning byter innebörd beroende på tid och användare. Det finns ingen enhetlig begreppasapparat. Det är därför mycket svårt att uttala sig om trender och utveckling mot vissa system för kvalitetsbedömning.

Lee Harvey beskrev det engelska systemet för kvalitetsbedömningar av högre utbildning. Han analyserade utvecklingen under 1990-talet och den modell som Quality Assurance Agency implementerar under 2003. Utvecklingen har gått från modeller av Quality Audit karaktär till Quality Assessment av ämnen. Den modell som nu implementeras är dock en kvalitetsarbetsmodell där samtliga lärosätena skall bedömas i en första omgång inom tre år. Därefter skall en bedömning ske vart sjätte år. Inom ramen för dessa bedömningar skall även kvalitetsarbetet inom ett antal ämnen bedömas vid respektive lärosäte.

Ett samtal med John Brennan och Richard Lewis, CHERI, gav insikter i hur man kan se på frågan om kvalitetsbedömning av distansutbildning. Lewis menade att om man särbehandlar distansutbildning genom att ta fram särskilda kvalitetskriterier för dessa så framstår de som ett främmande fenomen. Fokus bör ligga på studenterna på samma sätt som för campusutbildning. Frågorna är ofta desamma, även om det ibland krävs olika lösningar. Läsning, skrivning och analyserande är detsamma inom all utbildning. Brennan och Lewis diskuterade även för- och nackdelar med att ett universitet endast ger distansutbildning (single mode) som t ex Open University, eller om man har en blandad modell där universiteten ger både när- och distansutbildning (dual mode). De föredrog single mode eftersom man då kan undvika att campuskurser görs om till distansutbildning utan att pedagogiska överväganden ligger bakom utformningen av utbildningen.

Diana Laurillard är expert på distansutbildning. Hon har i många år varit verksam vid Open University och svarat för utvecklingen av distansutbildningen. Gruppen träffade henne i hennes nya roll som statlig tjänsteman på Department for Education and Skills. Myndigheten har i uppdrag att utveckla gemensamma standards för den teknik som lärosätena i England förväntas använda i IT-stödd distansutbildning. Syftet är att hitta övergripande standards som kan tillämpas i ett långt tidsperspektiv utan att låsa sig till dagens tekniska lösningar. I samtalet med Laurillard diskuterades vad hon ansåg vara viktiga kvalitetskriterier i distansutbildning. En bakgrund till diskussionen var hennes bok "Rethinking University Teaching - a conversational framework for the effective use of learning technologies".

Open University

Open University (OU) är UK:s största universitet och sedan starten 1970 har antalet studenter hela tiden ökat. År 2002 fanns det 190 000 studenter. Studenten på OU är ca. 33 år och arbetar heltid, men antalet yngre studenter ökar hela tiden. OU finansieras genom statligt stöd, studentavgifter och försäljning av

böcker och annat material. Studenten betalar ca 30% av kurskostnaden genom en studentavgift.

OU praktiserar "open entry" för antagning av studenter. Det finns inga formella krav på förkunskaper. Filosofin är att "exit level" är viktigare än "entry level". Cirka 40% av de studerande har inte kvalifikationer att antas till reguljär universitetsutbildning. OU har till uppgift att göra högre utbildning tillgänglig och ta universitetet till studenten. Varje student tilldelas en lokal "tutor" på ett av de 350 studiecentra som finns runt om i landet.

Kvaliteten granskas utifrån lärandet, produktionen, studentsupporten och forskningen av olika myndigheter bl.a. HEFCE och QAA.

För varje kurs utvecklas ett kurspaket. Detta innehåller vanligen läroböcker, studieguide, on-line support och eventuell "mjukvara". Vanligen ingår även ljud och videoband. För laborativa ämnen kan även en experimentsats ingå. Därutöver ingår workshops, prov och examination.

Kostnaden för att producera en kurs ligger vanligen runt en miljon pund. Kursmaterialet skapas och vidareutvecklas av ett kursteam som består av ämnesspecialister, kursansvariga, utbildningsteknologer, software designers, biblioteksfolk, TV- multimedia producent, designer, förlagsutgivare och externa utvärderare.

Kurskvaliteten upprätthålls och garanteras genom samarbete inom kursutvecklingsteamet och genom att processen följs. En första revidering av kursen görs efter ett år. Efter fyra år görs en grundlig utvärdering för att besluta om materialet skall fortsätta att användas. Inget material används längre än åtta år. I utvärderingen ingår en noggrann granskning av studentresultatet och hänsyn tas till aktuell forskning inom området. Vidare betonades vikten av bra studieinformation, en guide för att "lära studenten lära", och media som stöd för inläring.

UK eUniversities Worldwide Limited

eUniversities drivs gemensamt av staten med Higher Education Funding Council som part och privata intressen. Organisationen är ett aktiebolag och skall arbeta under marknadsmässiga förhållanden. I styrelsen finns företrädare för de engelska universiteten. Till skillnad från Open University är eUniversities inte ett eget universitet som utfärdar egna examina. eUniversities samarbetar med de engelska universiteterna för att skapa utbildningsprogram. Worldwide Limited markerar dels ambitionen att nå en stor marknad, dels att det inte helt skall finansieras av staten. eUniversities söker upp kunder, t.ex. universitet i sydostasien, och skapar en samverkan med engelska universitet.

Verksamheten har varit i gång cirka ett år och har koncentrerats till några områden. En egenutvecklad utbildningsplattform, UkeU, har just blivit klar. Det är en investering på 20 miljoner pund som skett i samarbete med SUN Microsystems. Plattformens styrka skall vara interaktivitet och dess goda pedagogiska uppläggning. I samarbete med Fujitsu har man utvecklat ett världsomspännande och robust system för leveranser och support dygnet runt. I samarbete med universiteten utvecklar man kurser varav de första startar våren 2003. Läroanstalterna står för kursinnehåll medan eUniversities står för plattform, anpassning till media och distribution. Inkomsterna delas mellan parterna. Målet är att starta 5-10 program per år. Man erbjuder sig att, mot avgift, lägga ut kurser även från icke-partners på sin plattform. Man skall även framöver bedriva forskning.

Kvalitetssäkringen av kurserna görs dels, i likhet med campuskurser, av QAA, dels vid eUniversities genom extern referee innan kurserna antas och sedan fortlöpande under design-, produktion- och genomförandestadierna. De senare delarna gäller utnyttjandet av e-tekniken och innebär alltså inte en dubblering av QAAs arbete.

Quality Assurance Agency

Quality Assurance Agency (QAA) ägs gemensamt av universiteten och dessa bidrar ekonomiskt till verksamheten. Man har också bidrag från Higher Education Funding Council. I styrelsen för QAA finns företrädare för universitet, samhälle och studenter.

Huvuduppgifterna avser Quality of Educational Provision och Standards of Academic Awards. Man vänder sig huvudsakligen till institutionell ledningsnivå.

Man har tidigare publicerat sina riktlinjer i dels en Code of practice som behandlar standard och kvalitet i högre utbildning, dels en guide för distansutbildning. Dessa dokument omarbetas för närvarande till ett gemensamt med arbetsnamnet Proposed code of practice: Collaborative and distance learning provision. Dokumentet skall presenteras för universiteten under våren 2003.

Rekommendationerna är uppdelade i fyra huvudområden: generella principer, som avser administrativa frågor, delivery som kan översättas med distributionsformer, studerandestöd och security of standards. Standards avser tillträdesbestämmelser, kvalitetsbedömning av program och externa examinatorer.

Utifrån dessa riktlinjer utvärderas verksamheten vid universiteten. Man arbetar med ett kvalitetsarbetsperspektiv i ett quality audit programme. Frågor ställs av typen: Detta är vad vi förväntar - hur vet ni om ni uppnått detta?

Bilaga 3

Sammanfattning av intervjuer med studenter och lärare inom IT-stödd distansutbildning

Som ett av underlagen för sitt ställningstagande kring viktiga kvalitetskriterier inom IT-stödd distansutbildning har arbetsgruppen intervjuat ett antal lärare och studenter med erfarenhet från denna utbildningsform. De intervjuade har utifrån sitt perspektiv och utifrån sina erfarenheter fått ange viktiga faktorer för att en utbildning skall kunna ges med god kvalitet. Faktorerna har angetts utifrån förutsättnings-processresultat. De lärare och studenter som intervjuats har valts utifrån ledamöternas kontakter och kännedom om lärare och studenter med erfarenhet av IT-stödd distansutbildning. Gruppen har intervjuat 16 studenter och 10 lärare. En del har svarat muntligt på frågorna, medan andra har besvarat frågorna skriftligt. Nedan följer en sammanfattning av vad som framkommit vid intervjuerna.

Förutsättningar

Tid

En viktig förutsättning för att lärarna skall kunna genomföra en distanskurs av hög kvalitet är tid - tid för att planera kursen och tid för att genomföra den. Det krävs också en helt annan framförhållning när distansutbildning skall planeras. Studenterna måste i god tid få reda på vilka ramar och deadlines som gäller för sin egen planering. Det är speciellt viktigt för denna studentgrupp eftersom de ofta arbetar parallellt med studierna.

Lärreresurser

Tätt sammankopplat med tid är resurser. Det måste finnas tillräckligt med lärreresurser för att genomföra en distanskurs av hög kvalitet. Det kan antingen göras genom att flera lärare är engagerade i kursen eller att den lärare som håller i kursen får möjlighet att dra ner på andra uppdrag inom institutionen. Det krävs en medvetenhet inom institutions- och/eller fakultetsledningen om att lärarkostnaderna för en IT-stödd distanskurs är större än för campusundervisning. Ledningen måste också vilja genomföra denna typ av utbildning.

Information om utbildningen

Inför kursstart är det viktigt för studenterna att få relevant information rörande kursens innehåll och uppläggning, vilka förkunskaper som krävs etc.

Informationen om utbildningen skall vara formulerad i en kursplan och en bra studiehandledning. Studiehandledningen skall finnas tillgänglig i god tid.

Studenternas förkunskaper

En lärare med erfarenhet från vidareutbildning anger att det varit viktigt för kursen att studenterna haft ämnesmässiga förkunskaper och att kursen varit inriktad på ämnesdjup. Studenterna har drivits av ett intresse att förkovra sig för sin yrkesutövning och varit mycket målinriktade.

Kännedom om metodiken

En lärare anger att han har funnit att det är mycket viktigt att studenterna är väl medvetna om metodiken och vad som krävs av studenten vid genomförandet av denna typ av utbildning. Därför skall alla studenter ha kunskap om och ställa upp på den metod som används.

Både lärare och studenter poängterar vikten av att studenterna är medvetna om vad som krävs av dem i form av tid och arbete. Ofta kan studenterna tro att denna utbildningsform kräver mindre arbete av dem, när det i själva verket är tvärtom.

Tekniken och kunskap om denna

För att en distanskurs som ges med IT-stöd skall kunna fungera tillfredsställande, måste tekniken fungera och studenterna måste ha kunskap om hur den skall hanteras. Den tekniska plattform som används är viktig. En viktig förutsättning är studenternas och lärarnas datorvana och tekniska kompetens. Det finns behov av stödfunktioner, bl.a. i form av teknisk support. Det är viktigt för läraren att inför kursstart ha en uppfattning om studenternas förutsättningar att klara detta utifrån kompetens och datorvana.

En lärare anger att de i introduktionen, då de träffar studenterna, går igenom tekniken. Det har visat sig positivt att alla får samma start.

Lärarnas kompetensutveckling

Lärarna måste ha fått kompetensutveckling för att förstå det nya arbetssättet - både vad gäller pedagogiken och tekniken. Läraren måste ha god insikt i vad distansstudier innebär.

Kursmaterial

Kursmaterialet inom distanskurser måste vara väl utarbetat. Det måste vara entusiasmerande och skapa en känsla av att vilja veta mer.

Några studenter anger att det måste vara möjligt och enkelt att låna kurslitteraturen på universitetets/högskolans bibliotek. Det är en fördel om man också får låna kurslitteratur på andra högskolors bibliotek än på det egna.

De anser även att det vore bra om de fick möjlighet att gå på föreläsningar, antingen vid det egna lärosätet eller, om det ligger långt bort, något lärosäte som ligger närmare hemorten. Det är vidare en fördel om det finns möjlighet att ta del av föreläsningar och olika slags utbildningsmaterial på CD och/eller video.

Övrigt

Det är viktigt att det inte är för många studenter i en grupp. Det måste finnas ett klart uttalat syfte med kursen och en tydlig målgrupp.

Processen

Utbildningens struktur och studentinflytande

Utbildningen måste ha en god struktur och en genomtänkt läridé. Läraren måste, trots att strukturen skall vara klar i ett tidigt skede, vara öppen för andra idéer, d.v.s. studenterna skall kunna ha inflytande över utbildningens uppläggning och innehåll under kursens gång. En lärare anger att detta är problematiskt att uppfylla.

Interaktion och återkoppling

Förutom lärarens tekniska kompetens är den pedagogiska kompetensen viktig. Läraren måste vara medveten om metoden, d.v.s. vad som krävs för att kommunikationen skall bli bra och effektiv. Det krävs kunskap om hur man uttrycker sig med det skrivna ordet, så att en bra dialog kan upprättas. Interaktionen gäller inte bara mellan läraren och studenterna utan också mellan studenterna. En del av interaktionen är återkopplingen från läraren, men också en känsla av att tillhöra, att bli sedd och hörd. I interaktionen mellan flera personer ligger även att man får olika aspekter på en frågeställning och vilja att lära av varandra. Läraren ger respons och är med i diskussionen. Viktigt att läraren lägger upp en struktur på webboarden för att inläggen inte skall bli strukturlösa. Det är viktigt att studenterna får olika möjligheter att kommunicera med varandra, med läraren och med andra resurspersoner (synkroniserat, asynkroniserat, två och två och i grupp).

En viktig aspekt under kursens gång som både lärare och studenter anger är kontinuerlig återkoppling till studenterna på studieresultat, inlämningsuppgifter etc. Förväntningarna på återkoppling får dock inte vara orimliga. Det är t.ex. inte rimligt att studenterna förväntar sig återkoppling dygnet runt, att läraren skall komma med kommentarer på en uppgift vid ett flertal tillfällen etc. Läraren bör därför vara tydlig med hur, på vad och när återkoppling kan ske.

Kollaborativt lärande

Studenternas disciplin att göra de uppgifter som skall göras på utsatt tid utgör en förutsättning för kollaborativt lärande. Gruppdynamik bland studenterna och allas delaktighet i processen är viktiga aspekter.

Teamarbete

Den pedagogiska diskussionspartnern är en viktig stödfunktion för den enskilde läraren och teamarbete bör därför uppmuntras vid planering och genomförande av denna typ av utbildning. Det är inte bara under kursens gång som detta är en viktig aspekt, utan även vid utvecklingen av kursen. Då behövs såväl eldsjälar med kunskap inom ämnet som tekniskt kunniga personer.

Träffar under kursens gång

Någon lärare betonar också vikten av fysiska träffar, medan en annan lärare anger att han har tagit bort introduktionen då man träffas och i stället lagt även den via nätet. Några studenter framför behovet av att någon fysisk träff äger rum under utbildningens gång, medan det för andra varit en förutsättning att gå kursen att det INTE var några träffar inlagda.

Examination

Ett par lärare poängterar examinationens betydelse och att mindre delar/moment examineras. I stället för en övergripande examination i slutet av kursen, anser de att det är viktigt att lägga in fler mindre tentamina under kursens gång.

Tekniken

Tekniken måste fungera.

Resultat

Nöjda studenter och användbara kunskaper

Viktiga resultat efter genomgången utbildning ur studenternas synvinkel är att de är nöjda efter utbildningen, att de nått kursens mål och att de vuxit i sin studentroll. Andra viktiga resultat är att kunskaperna är användbara och att de utgör grunden för och stimulerar till fortsatta studier.

För lärarna är det naturligtvis ett viktigt resultat att studenterna är nöjda och att de anser att kursens mål har uppfyllts.

Goda studieresultat

Både lärare och studenter anger goda studieresultat som ett viktigt resultat.

Godkännande/ackreditering

Det är viktigt att kursen leder till någon form av akademiskt godkännande, främst genom att akademiska poäng utgår.

God kännedom om studenterna

Fler än en lärare ger också uttryck för att man "känner" dessa studenter bättre än vad man känner sina studenter i campus-kurserna. Det gäller oavsett om man har inlagt fysiska träffar eller inte. En förklaring till detta är den direkta kontakt som studenten och läraren har och som man ofta inte får i campus-utbildningen, då större kurser ska "samsas" om läraren under en viss tid.

Studiegruppen

Ett annat viktigt resultat är att studiegruppen har fungerat väl och består även efter avslutad kurs. För någon lärare har studenter fungerat som mentorer i kommande kurser. Även för lärare är det viktigt att utbildningen utgör en grund för fortsatt lärande och att den har stimulerat studenter att studera vidare.

Spinoff-effekter på campusutbildning.

En annan mer övergripande aspekt på resultatet är att distansutbildningar av god kvalitet kan bidra till att höja kvaliteten även på campus-utbildningarna.